

CARTULARI de la Catalunya Comtal

PORTAVEU DE L'INSTITUT D'ESTUDIS
HISTÒRICS MEDIEVALS DE CATALUNYA

BARCELONA, juny de 2018 - NÚMERO 38

ROMÀNIC

Vall de Boí

AQUESTA PUBLICACIÓ ES DISTRIBUEIX ALS CENTRES OFICIALS I CULTURALS DEL NOSTRE PAÍS I A L'ESTRANGER

RELACIÓ DELS CASALS CATALANS QUE REBEN EL CARTULARI DE L'INSTITUT

DINS L'ESTAT ESPANYOL:

- Associació Espai Catalunya Topalekua- Sant Sebastià - Donostia.
- Cercle Català d'Araba. - Gazteiz-Vitoria.
- Cercle Català de Madrid - Madrid.
- Casa Catalana de Saragossa - Saragossa.
- Casa de Catalunya de Sevilla - Sevilla.
- Casal Català de Tenerife - Adeje (Tenerife).
- Cercle Català de Menorca - Maó.
- Fundació Carles Salvador - Benassal - Castelló

A L'ESTRANGER:

ALEMANYA:

- Centre Català de Munic.- München.
- Associació Catalana d'Hamburg "El Pont Blau".

ARGENTINA:

- Associació Catalana de Socors Mutus "Montepio de Montserrat"- Buenos Aires.
- Casal Català de Bahía Blanca - Bahía Blanca.
- Casal de Catalunya de Buenos Aires - Buenos Aires.
- Les Quatre Barres Castelar - Castelar - Buenos Aires.
- Centre Català de Mendoza - Mendoza.
- Centre Català de Rosario - Rosario.
- Centre Català de Venado Tuerto - Venado Tuerto, Santa Fe.
- Casal Català de Mar del Plata.
- Casal de Catalunya de Santa Fe.
- Casal Català de Córdoba - Córdoba.
- Casal dels Països Catalans de la Plata - La Plata.
- Casal de Catalunya de Paraná - Paraná , Entre Ríos.
- Centre Català de Capitán Sarmiento - Capitán Sarmiento.

AUSTRIA:

- Casal Català de Viena - Viena.

BELGICA:

- Casal Català de Brussel·les - Etteerbeek - Tevueren.

COLÒMBIA:

- Comunitat Catalana de Colòmbia - Santa Fe de Bogotà, DC.

BRASIL:

- Associação Cultural Catalonia - São Paulo-SP.
- Instituto Brasileiro de Filosofia e Ciência Raimundo Lúlio (Ramon Llull) São Paulo - SP.

CANADÀ:

- Casal Català de Vancouver - Burnaby, BC
- Casal dels Països Catalans de Toronto - Toronto, ON

COSTA RICA:

- Casal Català de Costa Rica - San José.

CUBA:

- Societat de Beneficència de Naturals i Descendents de Catalunya - La Habana.

EL SALVADOR:

- Casal Català d'El Salvador - El Salvador.

EQUADOR:

- Casal Català de Quito - Quito
- Casal Català de Guayaquil
- Casal Català "Jorge Butinà" - Cuenca.

FRANÇA:

- Cercle Català de Marsella - Marseille.
- Casal Català de Tolosa de Llenguadoc - Toulouse.
- Casal de Catalunya de París - París.
- Centre Cultural Català de Perpinyà - Casal Jaume I - Perpinyà.
- Casal Català de Grenoble - Grenoble.
- Centre Català d'Occitània - Samazan.
- Casal Català de Nantes "Tirant lo Blanc" - Nantes.

ITÀLIA:

- Associació Catalans a Roma - Roma.

JAPÓ:

- Centre Català de Kansai - Osaka.

LUXEMBURG:

- Centre Català de Luxemburg - Luxemburg.

MÈXIC:

- Orfeó Català de Mèxic, A.C. México D.F.
- Casal Català de la Península del Yucatán - Mèrida, YU.
- Club d'Empresaris Catalans a Mèxic (CEC) - México D.F.

PARAGUAI:

- Centre Català d'Asunción - Asunción.

SUÈCIA:

- Les Quatre Barres d'Estocolm - Stockhom.

SUÏSSA:

- Centre Català de Lausana - Lausanne.
- Casal Català de Zurich - Zurich.
- Centre Català de Basilea - Birsfelden.

URUGUAI:

- Casal Català de Montevideo - Montevideo.

VENEÇUELA:

- Centre Català de Caracas - Caracas.

XILE:

- Centre Català de Santiago de Xile - Santiago de Xile.

Edita: Institut d'Estudis Històrics
Medievals de Catalunya

Jaume Bertomeu
Editor

Lluïsa Goberna
Directora

Jordi Sotorra
Consell de Redacció

Manel Esteban
Consell de Redacció

Aquest CARTULARI és el portaveu de l'Institut, de publicació semestral. És una entitat convenientment legalitzada i domiciliada al Cap i Casal de Catalunya, i que té per finalitat aplegar als afeccionats a la història medieval de Catalunya i altres activitats del nostre País.

EDITORIAL

Coincidint amb la presentació d'aquest Cartulari número 38, el president i fundador de la nostra associació, Jaume Bertomeu, compleix 90 anys.

La seva llarga trajectòria com a president de l'Institut ha estat i està encara actualment en pro de Catalunya, de la seva llengua i sobretot de la seva història.

Ja han passat molts anys des d'aquella primavera de 1987, en què Jaume Bertomeu va editar el Cartulari número 0 de la primera època. I posteriorment, el desembre de 1999, el número 1 de la segona època. Actualment hem arribat ja a aquest número 38 i seguim lluitant per mantenir la seva publicació.

Continuem treballant amb la mateixa il·lusió perquè aquesta tasca de tan llarga trajectòria que va emprendre el nostre president segueixi activa, en bé i servei de la nostra cultura.

Com veureu, en el seu contingut destaquem el reportatge de la sortida a la Vall de Boí, on vam poder admirar les seves esglésies, autèntiques joies del romànic.

Intentem que els nostres continguts siguin sempre variats, amb un ampli ventall de temes, però sempre donant prioritat al nostre passat històric.

Actualment, Catalunya està vivint una època transcendental envers el seu avenir. Esperem que els historiadors de generacions futures expliquin amb veracitat els fets que estem vivint en aquests moments tan crítics; perquè això algun dia serà història.

Lluïsa Goberna

Redactors

Col·laboradors:

Conxita Bentz
Elvira Bertomeu
Bartomeu Bioque
Ramon Canyelles
Laura Egea
Armand Esteso
Toni Font
Maribel Gallèn
Àngel Gordon
Glòria Jara
Jaume Martell
Eliseu Massana
Robert Porta
Nati Regàs
Judit Sogas
Joana Tarín
Manel Tosca
Xevi

Maquetació i Disseny

Lluïsa Goberna

Corrector:

Joan Anton Font

Webmaster:

David Ballesteros

Redacció i

Administració:

Casanova, 43,
Esc. Dret. Entl. 3r.
08011 BARCELONA
Tel. 93 325 77 91

E-mail:

institut@cartulari.cat
estament@cartulari.cat
www.cartulari.cat

Capçalera:

Copy-Art-Institut.

Impressió:

Copyluz

Dipòsit Legal:

B-51863-01

Els articles signats són de la sola responsabilitat de l'autor i l'equip del Cartulari no necessàriament ha d'estar d'acord amb el contingut dels mateixos.

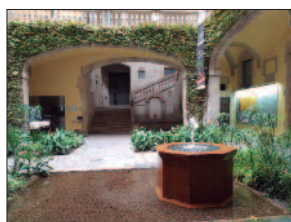
SUMARI

Portada. Església de Sant Climent de Taüll.....	1
Casals Catalans. D'arreu del món.....	2
Editorial. Redacció i administració.....	3
Ressenya d'activitats.....	5
Sopar Nadalenc. Presentació Cartulari 37.....	6
Conferència.....	13
Descoberta pel Solsonès.....	22
Racons de Barcelona.....	54
Truc d'en Xevi.....	56

Foto contraportada: Pantocràtor de Sant Climent de Taüll

Ruta Estat Medieval i Modern.....8

Un recorregut per la història de Barcelona i de com apareixen les institucions catalanes i els edificis on van acollir aquestes institucions, a nivell polític i social.

Otger de Cataló.....14

Otger, en llengua germànica vol dir "Pàtria". Otger també vol dir "Aquell que escolta la paraula". Otger de Cataló, mort en 735, coincideixi en nom, estat i dates amb Don Eudó (Otger), Duc ...

Avenc Montserrat Ubach.....18

L'avenc Montserrat Ubach es troba a Canalda (Odèn, El Solsonès) prop de les cases de Cavallera. Per la seva importància, interès científic, bellesa i història aquest avenc es considera...

La Vestimenta Medieval s.XV.....26

Gipó. Peça de vestir semiinferior masculina que alhora era un vestit tradicional del pagès, amb mànigues, ajustat al cos, cobria el tronc, la cintura i les cuixes, obert per davant...

Romànic per la Vall de Boí-Taüll.....32

Aquesta és la tercera sortida de cap de setmana que va fer l'Institut de la mà de l'amic en Manel Esteban. En aquesta ocasió la sortida va tenir lloc els...

Túnel de Montclar.....42

El Canal d'Urgell va ser la gran realització del s. XIX a les Terres de Lleida, la qual significà la conversió en regadiu d'una superfície de més de 76.000 h....

Catedral de Barcelona. Arca de Llum.....46

Els símbols estan replets d'arcans. El símbol, per naturalesa, o és universal o no és tal símbol. Hem triat per a aquest article un símbol universal com és la Catedral de...

Equilibri Psicofísic.....52

Si jo li digués a vostè cent paraules, qualssevol que fossin, i si després li manés que les repetís per ordre, després d'haver-les sentit una sola vegada...

RESSENYA D'ACTIVITATS

16 de desembre de 2017

Es va celebrar el **Sopar Nadalenc** i presentació del **CARTULARI** número 37. L'acte va tenir lloc a l'**Hotel-Restaurant Market** de Barcelona.

10 de febrer de 2018

Visita a la Catedral de Barcelona. Guia per **Bartomeu Bioque**, escriptor i investigador.

22 de febrer de 2018

Conferència a la **Biblioteca Pública Arús** de Barcelona, amb el títol: "**EL NOM DE DÉU: LA DIVINA PROPORCIÓ**". A càrrec de **Bartomeu Bioque**.

7 d'abril de 2018

Sortida cultural pel **Solsonès**. (*Avenc Montserrat Ubach*). Dinar al Restaurant Ilons a Sant Llorenç de Morunys.

25, 26 i 27 de maig de 2018

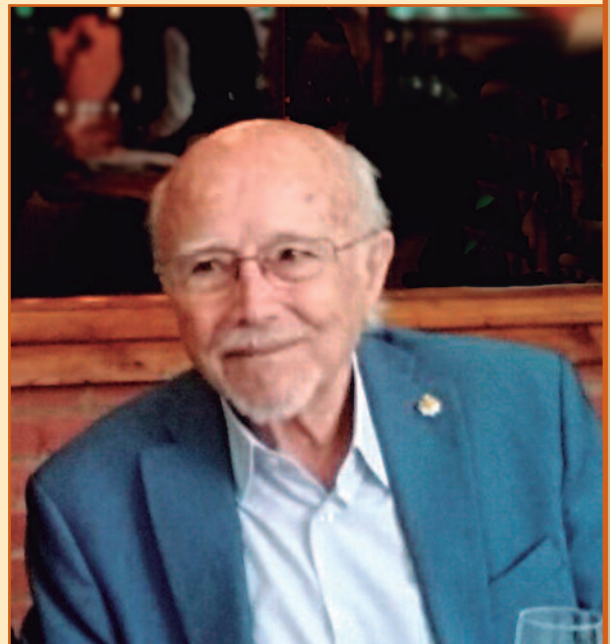
Sortida cultural per l'**Alta Ribagorça, Aran i l'Alta Garona**. Hospedatge a Pont de Suer.

**EL NOSTRE PRESIDENT,
EN JAUME BERTOMEU I JULIÀ,
EL JUNY D'ENGUANY COMPLEIX
90 ANYS!**

Des d'aquestes pàgines volem expressar el nostre més sincer reconeixement per la labor que ha dut a terme durant tants anys en pro de la cultura catalana.

90 Anys són tota una experiència de vida i tot l'equip del Cartulari li vol desitjar

**MOLTES
FELICITATS!**

SOPAR NADALENC

I DE GERMANOR

16 de desembre de 2017

Per Jordi Sotorra

Aquest any el sopar de Nadal es va celebrar a l'Hotel Restaurant Market, a l'elegant i confortable saló Portobello. Com de costum vàrem poder gaudir d'una copa de cava de benvinguda, alhora que es va aprofitar l'avinentsa per poder-nos saludar, després del temps transcorregut des de l'última trobada.

El menú que vàrem poder degustar va ser molt ben triat, i amb molta bona qualitat, així mateix tots els presents van poder escollir de cada plat entre diverses opcions.

A les postres, a l'hora del cafè, l'amic Manel Esteban va fer una exposició molt detallada del projecte de visites pel pròxim semestre de 2018: descoberta per l'Alta Ribagorça, Vall d'Aran i Alta Garona (França), Romànic de la Vall de Boí Taüll, i Aigües Tortes, així com el projecte d'una visita a El Tarrós, lloc de naixement del president Companys, a Caldetes, al Palau Güell, a la Casa de les Punxes, etc.

Com es pot veure l'amic Manel no para de pensar i organitzar activitats perquè no estiguem parats. **Fantàstic!!!**

Tot seguit, la directora del CARTULARI va llegir un poema de l'amic Manel Tosca, titulat:

PRESENTACIÓ

CARTULARI 37

US VOLEM A CASA

*Cada dia serà Nadal
si a casa us tenim
com cal.*

*No som gent alterada
ni ens agrada fer soroll
volem que la pàtria alliberada
sigui or com de fonoll.
I els que ens representen
estiguin il·luminats
per aquest estel que guí
pàtria, fe i llibertat.*

A continuació va tenir un record emocionat pel traspàs de l'amic Mariano Montia el passat dia 11 de setembre de 2017 i tot seguit, com és habitual, va fer un breu resum del contingut del present CARTULARI 37, que va ser repartit entre tots els assistents.

Per finalitzar la trobada, seguint el costum, es va fer el tradicional sorteig de regals que, dirigit i amenitzat amb la simpatia de l'Àngel Gordon, van ser repartits entre els guanyadors. Enguany es va comptar amb la col·laboració de l'empresa El Traginer, que va aportar un esplèndid lot de Nadal, amb productes d'alta qualitat.

Per acabar, en Jaume Bertomeu va aixecar la seva copa per fer el brindis i desitjar-nos a tots un bon Nadal i bons desitjos per a l'any vinent 2018. ©

RUTA

Per Lluïsa Goberna

ESTAT CATALÀ MEDIIEVAL I MODERN

Un recorregut per la història de Barcelona i de com apareixen les institucions catalanes i els edificis on van acollir aquestes institucions, a nivell polític i social.

El passat 25 de novembre de 2017 vam fer una ruta guiada per Barcelona de la mà de la nostra guia la Núria Vargas, una ruta que forma part d'una sèrie de visites programades del Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona (MHC). Varem poder recórrer els diferents espais i edificis emblemàtics de la ciutat, que havien acollit les institucions catalanes més representatives des del segle IX al XVIII. Principalment ens parlà de la monarquia; de quan els càrrecs eren anomenats pels francs i a partir de l'època de Guifre el Pelós es van convertir en dinàstics o sigui de pares a fills. Ell va ser el fundador de la dinastia comtal de Barcelona, tot i seguir mantenint fidelitat als reis francs. Ens va parlar també de Borrell II (927-992); de quan va demanar ajut al rei de França i en no obtenir contesta i no arribar a cap acord de negociació, no va renovar el pacte de vassallatge i així va acabar la dominació franca sobre els comtats catalans.

PALAU REIAL MAJOR

La trobada va ser a la Plaça del Rei, on vam començar la visita. El primer edifici a visitar va ser el Palau Reial Major, residència dels comtes de Barcelona. A l'interior vam poder veure la magnífica maqueta de BCN del segle XIV al XVIII.

Capella de Santa Àgata

Plaça del Rei

Una de les moltes explicacions que ens va donar la guia i que anirem introduint com a pinzellades, ja que ens manca espai per a tanta informació, és que es van fer diversos intents perquè els comtes de Barcelona poguessin tenir el títol de reis, però el papat no els ho va concedir.

PALAU DEL LLOCTINENT

Aquest edifici, que forma part del conjunt del Palau Reial Major, data del 1549 i fou un encàrrec de l'emperador Carles V perquè fos residència del seu representant a Catalunya. Però mai va complir aquesta funció. La paraula medieval "lloctinent" prové de quan el rei estava a fora i havia de deixar un personatge en nom seu, l' immediat successor de la corona. Algunes vegades Elionor d'Aquitània va ocupar aquest lloc. **A partir de Ferran el Catòlic comença a canviar i se'ls anomena virreis, designats pel rei.**

CAPELLA DE SANTA ÀGATA

Vam entrar a la Capella de Santa Àgata, que reposa sobre les restes de les muralles romanes. D'estil gòtic, de l'any 1302, va ser construïda per encàrrec de Jaume II com a Capella Reial. Aquestes dependències van ser utilitzades també pels musulmans i després les van reaprofitar les institucions catalanes. **A la capella, amb decoració original, es troba el magnífic retaule de Jaume Huguet "El retaule del Conestable"** (Pere IV, conestable de Portugal), pintat al voltant del 1465. Està considerat una obra mestra de la pintura gòtica catalana.

SALÓ DEL TINELL

Fundat al segle XIV per encàrrec de Pere el Cerimoniós va ser sala de cerimònies de l'antic Palau Reial. Aquí es feien reunions de tipus oficial, audiències a representants, a jutges, recepcions, etc... En unes de les parets es troben unes pintures murals de la conquesta de Mallorca. El 1720 s'hi van instal·lar, per donació reial, les monges clarisses, que el convertiren en església fins al 1936.

Retaule del Conestable

Patí del Palau del Lloctinent

amb l'escut de Sant Jordi.

Una anècdota històrica que ens van explicar és que després de la Guerra de Successió van anul·lar les Constitucions Catalanes. Felip V volia entrar com a rei legítim, no com a rei per dret de conquesta, i va constituir el Decret de Nova Planta.

Davant la Casa dels Canonges vam poder saber la importància que van tenir tots aquests antics edificis. Ja que van ser l'estructura política i social de l'època i sobretot de l'Església, que va tenir un paper molt important en la política.

Quan ja no hi vivia la família reial, el Palau es convertí en Reial Audiència, com el Tribunal Superior de Justícia. Una part de l'edifici va ser també la seu de les clarrisses. **El 1318 Jaume II crea l'Arxiu Reial de Barcelona. Des del 1853 és la seu de l'Arxiu de la Corona d'Aragó.** Però actualment només és un edifici històric on es fan exposicions, cursos i actes protocol·laris. La recerca, conservació i manteniment de documents es troba des del 1994 en una nova seu totalment moderna.

Els senyors, en comptes de protegir la població, la reprimien i actuaven contra ella amb molta violència. L'Església juntament amb la pagesia va posar-hi cura i va instituir les Assemblees de Pau i Treva de Déu al segle XI, que servien per pactar la interrupció de les guerres i els actes de violència contra la població. **Més tard es van formar les Corts Catalanes, que provenien de la tradició esmentada de Pau i Treva iniciada al segle XI, on es feia una reunió a la qual assistien el monarca i tots els estaments: militars i nobles, eclesiàstics i representants dels ciutadans o de les viles. Van**

En el seu esplèndid patí es pot veure un pou de pedra

Corts Catalanes

Diputació del General,
actual Generalitat de Catalunya

començar a funcionar en temps de Jaume I i es van concretar amb Pere el Gran el 1283. Les Corts només les podia convocar el rei, i les feia sobretot quan necessitava diners. El rei obria les Corts amb un discurs o proposta reial. **Per als historiadors és el model de Parlament medieval. És una de les institucions més antigues d'Europa.**

LA DIPUTACIÓ DEL GENERAL

Arribarem a la plaça de Sant Jaume, antic fòrum romà i epicentre de poder en aquell temps. Al segle XIV es van construir edificis per a les institucions. **Durant el regnat de Pere III es va instituir la Diputació del General, l'actual Generalitat, per reclamar diners a canvi de privilegis. Amb el temps anirà agafant altres funcions. Tenia com a representació els tres braços de les Corts: el polític, l'eclesiàstic i el civil. Tenia atribucions de garant constitucional, fiscal i representava el país. Era l'única institució independent de la monarquia i que comptava amb ingressos propis.**

Els Trastàmara no estaven acostumats a la política

Casa de la Ciutat o Ajuntament de Barcelona

pactista. La Generalitat va tenir conflictes amb la monarquia. Més tard, a la Guerra dels Segadors, el 1640, va haver-hi un conflicte entre la monarquia i el poble i la revolta es va escampar per tota Catalunya i el virrei fou decapitat. **La Generalitat donà suport al poble i durant uns pocs dies va haver-hi una República Catalana. Pau Claris va ser el seu president. La Generalitat va quedar dissolta, amb els fets de l'Onze de Setembre de 1714.**

L'edifici és el resultat de diverses construccions i reformes que s'han anat fent al llarg del temps, per tant, combina elements gòtics, renaixentistes i neogòtics. Digne d'admirar és la façana gòtica del carrer del Bisbe. Sobre la porta es troba un esplèndid medalló que representa Sant Jordi matant el drac, de l'escultor Pere Joan.

LA CASA DE LA CIUTAT

Enfront de la Generalitat es troba la Casa de la Ciutat o Ajuntament. Original del segle XIV i reformat el segle XIX. Funcionava amb el Consell de Cent, Consell de 30 i Consellers en Cap. L'aristocràcia urbana, banquers, etc...

El 1416 el conseller Fivaller, que encapçalava una comissió designada pel Consell de Cent li va venir a dir al rei: els impostos no són teus, són del poble. I va demanar al rei que també pagués impostos. Aquest fet el va convertir en símbol de les llibertats municipals enfront del poder reial. Barcelona va tenir uns grans privilegis. A Barcelona al rei li prohibeixen d'encunyar moneda. Al segle XIV, els consellers feien servir el títol de patricis com en el temps dels romans. Una anècdota curiosa és que els consellers eren escollits el dia de Sant Rafael. Per aquest motiu, es pot veure a la façana de l'edifici la representació d'un àngel. Es poden veure també a la façana les estàtues de Jaume I i del conseller Fivaller.

Tot seguint el nostre recorregut ens vam parar breument davant de l'església de Santa Maria del Mar.

Entre els segles XIV i XV el barri a l'entorn de Santa Maria del Mar va anar creixent i s'hi van instal·lar els mercaders i artesans de diversos gremis. En època medieval i moderna es votava per gremis dels diferents col·lectius professionals. Si no es formava part del gremi no es podia treballar; calia estar inscrit en el Llibre de Matricules.

Santa Maria del Mar va fer més les funcions d'església reial que la Catedral de Barcelona.

PLA DE PALAU

Fou una de les places més grans i importants de Barcelona durant l'època medieval i moderna, ja que era la principal zona d'accés al port vell, per on venien mercaderies i persones que entraven a la ciutat pel Portal de Mar. Durant molt de temps va ser un centre d'intercanvi comercial molt important. Per aquest indret hi passava l'antiga muralla on van penjar el cap del general Moragues, al mateix Portal de Mar.

PALAU VIRREGNAL

Al Pla de Palau es trobava l'antic Palau Virregnal, que es va destruir en un incendi l'any 1875 i el van enderrocar. **Entre 1663 i 1668 es va habilitar l'antiga casa de l'Hala dels Draps per tal d'acollir la residència del virrei**, representant de la

Antic Palau Virregnal

Llotja de Mar

Bust del General Moragues al Pla de Palau

Corona d'Aragó al Principat. En moments puntuals hi van tenir l'estança diversos reis, entre ells Felip V, Isabel II i l'arxiduc Carles, que va instaurar aquí la seva cort durant la Guerra de Successió. L'edifici tenia una passarel·la que unia directament el palau amb Santa Maria del Mar.

LLOTJA DE MAR

En la mateixa plaça, enfront del Palau es trobava la Llotja de Mar. Espai destinat a les relacions comercials dels mercaders al segle XIV. A-

bans que es construís la Llotja, havien de fer els seus acords als porxos o a la platja. **Amb el temps i gràcies a la seva importància es convertí també en seu del Consolat de Mar, que aplegava els mercaders de Barcelona.** Aquesta institució va ser fonamental per a l'economia i política de Catalunya durant els segles XIV i XVI.

I aquí va acabar aquesta interessant ruta, que en molts moments, malauradament, hi vam trobar força similitud amb els actuals esdeveniments que està vivint Catalunya. ©

Imatge de l'antic edifici, que havia acollit la residència virregnal al Pla de Palau (c. 1850)

BARCELONA. Palau.

El passat 22 de febrer va tenir lloc una conferència a la Biblioteca Pública Arús, EL NOM DE DÉU: LA DIVINA PROPORCIÓ A càrrec de Bartomeu Bioque, escriptor i investigador

"Déu és unitat múltiple, perfecta que està dins nostre"

El conferenciant va començar la seva dissertació mostrant una taula d'equivalències numèriques de les lletres. **"Tot està dispostat conforme al nombre"**. Nicòmac S.IV aC.

Aquest tema, pel seu gran interès, es podria allargar molt, però com sempre farem una síntesi. Donarem tan sols unes breus pinzellades de tot el que ens va explicar el conferenciant.

La proporció geomètrica significava en els pitagòrics la commensurabilitat entre el tot i les parts.

El nombre d'or també conegut com la raó àuria se sol representar amb la lletra grega phi en honor a Fídius, l'arquitecte que va dissenyar el Partenó.

Del caos, mitjançant la creació, neix l'ordre: la paraula Cosmos que Pitàgores fou el primer a aplicar a l'Univers percebut, significa ordre. **L'ordre ha d'arribar a ser percebut com l'harmonia dins de nosaltres.** Pitàgores va tenir contacte amb antics coneixements egipcis.

Ens va parlar de l'espiral o successió de Fibonacci (successió numèrica). Fibonacci va ser un matemàtic que va introduir a Europa el nombre 0, i un sistema de numeració indoaràbic. L'Església en principi es va oposar a què s'introduís a les matemàtiques el nombre 0, perquè segons ells era la negació de Déu. **Aquesta successió apareix repetidament com a nombre auri a la natura i en tot el que ens rodeja: ciències, tecnologia, etc.**

La proporció àuria o divina és una relació matemàtica que podem trobar dins de les plantes, fruites, animals. És troba en el kiwi, la pinya, la carxofa, el bròquil, la cua de cavall, els gira-sols i tantíssims altres. També en els animals com la libèl·lula i el paó, per posar uns exemples. Formen part del disseny de tants i tants elements que ens envolten, minerals i persones. Es troba en la dentadura, **en les proporcions del cos humà i en la molècula de l'ADN també es troba aquest nombre auri.** La màscara d'Stephen creada pel doctor Stephen Marquardt serveix per mesurar la bellesa. Aquests cànons de bellesa surten de la divina proporció o nombre d'or.

En l'art, ens va explicar en Bioque, es troben moltíssims elements de la divina proporció; en la pintura, escultura i arquitectura, amb el principal propòsit de crear bellesa, harmonia i perfecció. **L'art està ple d'obres mestres que han estat creades basant-se en aquesta divina proporció;** "La creació d'Adan" de Miquel Àngel, "Lliçó d'anatomia" de Rembrandt, "Leda atòmica" de Dalí, "Les Menines" de Velázquez, "La Gioconda" de Leonardo, "La Venus" de Botticelli, entre d'altres moltes. També ens va parlar de la famosa espiral de Dürer. **En l'arquitectura s'ha emprat en el disseny de grans construccions** com la Piràmide de Keops, la Catedral de Chartres, la Catedral de Notre Dame, la Torre Eiffel, etc.

En el món més profà, més quotidià, de la tecnologia, com la targeta de crèdit, diversos dissenys de la marca Apple i en la pàgina web de Twitter també es troba el nombre d'or o proporció àuria. En fi, aquest nombre apareix repetit en el món que ens rodeja encara que no siguem suficients conscients d'això. El conferenciant ens va parlar dels símbols que es troben en el nostre entorn i que moltes vegades no veiem, però que ens estan parlant, com ara pot ser una frase, una paraula, un signe geomètric o un nombre.

Va ser una conferència força interessant, que ens pot servir per investigar pel nostre compte. **Potser a partir d'ara estarem més atents i voldrem trobar aquesta divina proporció quan contemplem en la nostra vida quotidiana un objecte fet per l'home, una obra d'art o un element de la natura.** ©

OTGER DE CATALÓ

Per Nati Regàs
Escriptora i
ponent medieval

Otger, en llengua germànica vol dir "Pàtria". Otger també vol dir "Aquell que escolta la paraula"

Otger de Cataló, mort en 735, coincideix en nom, estat i dates amb Don Eudó (Otger), Duc d'Aquitània, mort igualment el 735, qui el 710, succeí a Aquitània i a Gascunya (Biscaia) al seu oncle Don Llop I.

En un fracassat intent per conquerir Empúries, (735), Otger fou ferit greument, i morí l'hivern, a conseqüència d'unes febres, rebent sepultura en el Monestir de Sant Andreu d'Exalada (Conflent-Rosselló), que és confusió inexplicable amb el monestir de l'Île de Ré, fundat per Don Audgair, on realment va ser enterrat

Representació d'Otger Cataló.
Pintura Claudi Lorenzale

Potser hi hagi alguna confusió amb Don Odegari «el Danés» (...-820), que va prendre hàbit religiós al Monestir de Meaux cap al 814 (legendes carolíngies).

Frena dues invasions davant els murs de Tolosa, el 720 i el 721, però el 719 fou vençut per Carles Martell amb qui es reconcilià.

Com a curiositat cal afegir que el primer castell construït a la muntanya de Montserrat, on es troba el santuari de la verge negra Patrona de Catalunya, Nostra Senyora de Montserrat, s'anomenà "Castell d'Otger" en honor i memòria del cavaller Otger Cataló.

Expressem "Nostra Senyora" i no "mare de Déu" perquè és el nom amb el qual són esmentades i devocionades les verges negres durant l'Edat Mitjana basant-se en el seu simbolisme iniciàtic o cabalístic).

Sant Llorenç del Munt, cim de la Mola. Matadepera

Era fill de Godofred, Rei de Catalunya (688-709). Morí l'any 709. I de Regigunda.

Net patern de Don Boggis (629-688) rei de Catalunya (666-688) i de Blitberta (629-...).

Net matern de Don Teodó Duc de Bavaria (...724), i de Folcaida, princesa de França-Taverna.

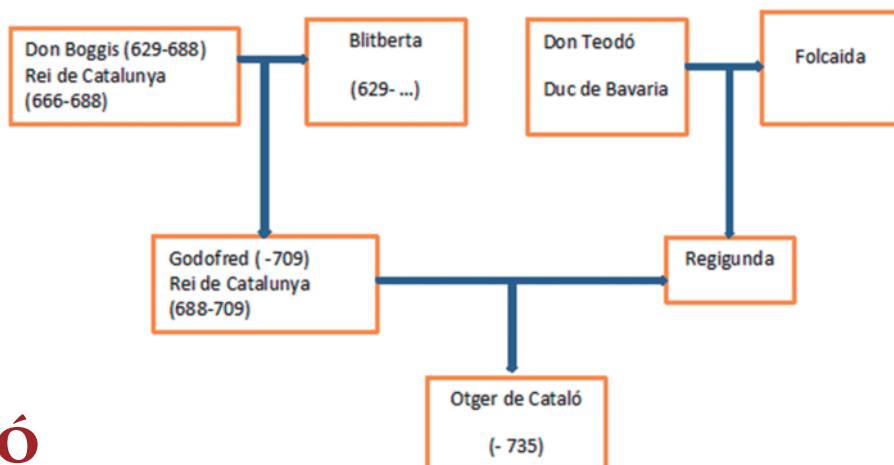
EL PRIMER COP QUE APAREIX LA LLEGENDA...

Una matinada del s. XV, un carruatge s'atura al Monestir de Sant Llorenç (Matadepera)

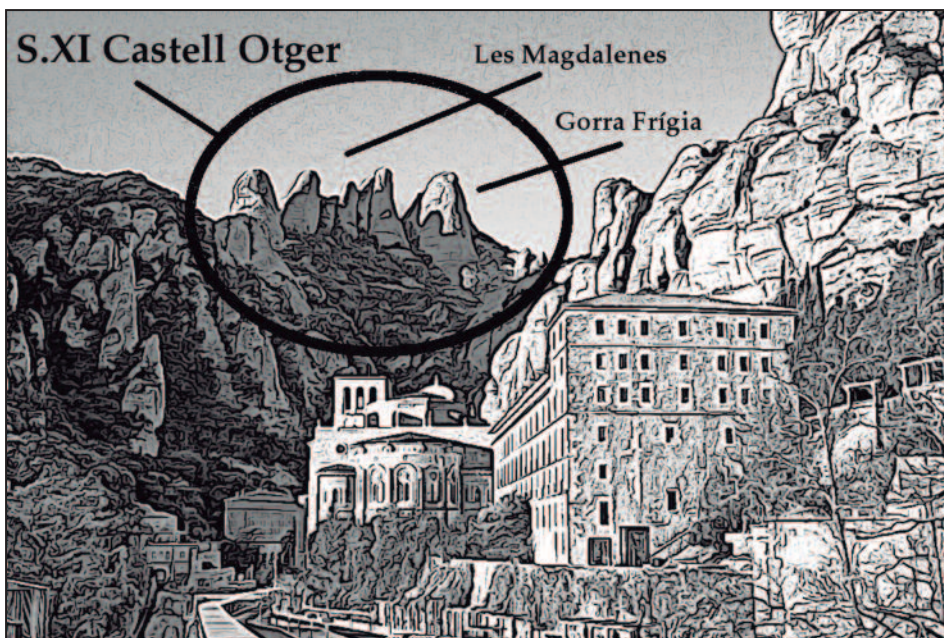
Un il·lustre i noble ancià anomenat Climent de Vallce-

De fet el Castell d'Otger Cataló a Montserrat estava situat a prop d'on es troba actualment l'ermita de Sant Miquel. Calafell (Tarragona)

Amb Otger de Cataló i els 9 barons de la fama, fan referència a la xifra 10 als iguals que els primers comtes de Barcelona nomenats pels reis francs (carolingis)

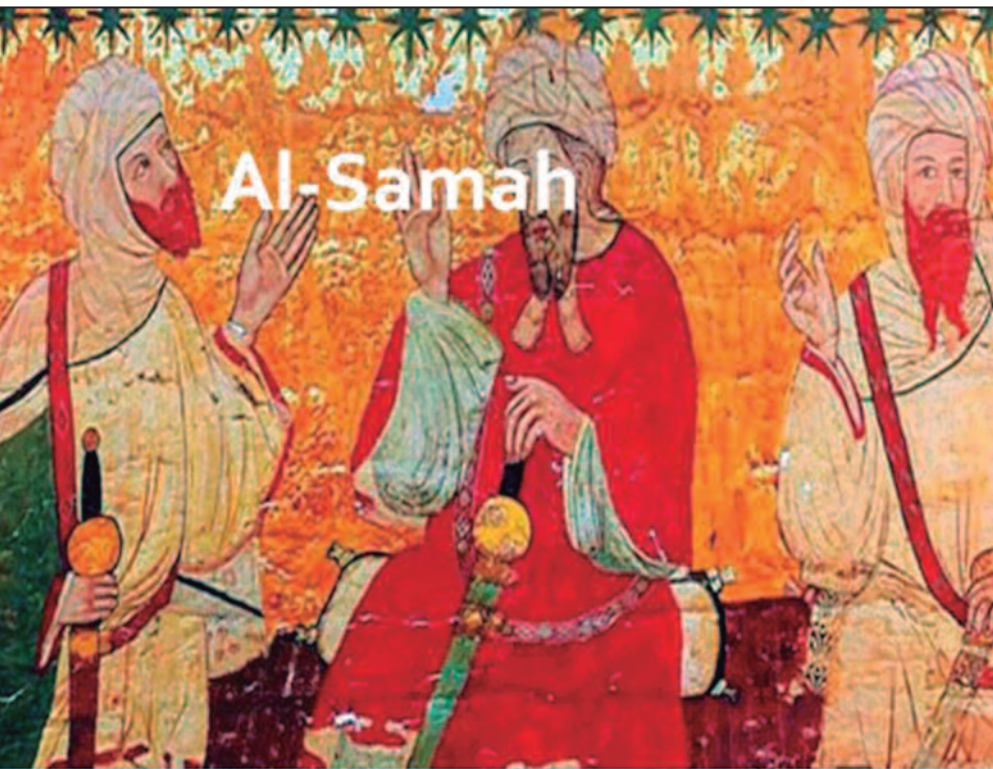
ASCENDÈNCIA D'OTGER CATALÓ

bre, arriba a la comunitat benedictina per passar els últims dies de vida en companyia del seu vell amic l'abat Ponç.

Allà les aventures d'Otger Cataló, seran transmises oralment per part de Climent al monjo Pere Tomic.

Aquests fets apareixen a l'obra "Histories e conquestes dels reys de Aragó e comtes de Barcelona". Escrita el 1438, i impresa el 1495 en el mateix monestir.

molt fidel i intel·ligent, quedà força desolat.

La bèstia va comprendre l'estat d'ànim del seu amo davant el fracàs i per ajudar-lo va córrer cap al castell de Mataplana (el Ripollès) on donà a entendre que passava quelcom d'extraordinari.

Tant i tant va porfidiejar que el comte l'Arnau va manar a un servent que seguís el gos per tal de veure què volia.

La bèstia va menar-lo fins a la tenda del seu amo i Otger li exposà el seu pla perquè en fes coneixedor el seu senyor. Quan el comte l'Arnau n'hagué esment li prometé ajudar-lo en tot i per tot. Usant del seu prestigi cridà els cavallers més aguerrits i n'aplegà fins a

Nou, que s'aparellaren per combatre els sarraïns i recuperar la independència.

Otger va reconèixer que devia l'èxit a l'esforç i a la intel·ligència del seu gos, i el volgué honorar com es mereixia. El premià amb un magnífic collar i per eterna memòria va posar el gos al seu escut en actitud de córrer.

Al morir, l'any 735 el capità Dapifer de Montcada, fou escollit capità general del seu exèrcit.

PERÒ HI HA UNA ALTRA QUE DIU:

El cor del guerrer, es resisteix a bategar per darrera vegada. És conscient del destí que l'aguaita (vigila) i ardit (valent) enerva (afeblit) a fer-li front.

Els cims i les valls perllonguen el so del corn d'Otger arreu de les contrades, i la terra es desperta amb el clam ajudador. El sol escalfa amb la mateixa ardència del cor del guerrer, i bull amb la mateixa intensitat que la sang d'aquells que escolten la seva crida.

Nou vegades sona la trompeta, i Nou vegades responen... Nou Barons de les cases més nobles de cap indret. Caminen en pas units cap a la fama.

El gos gànguil, els guia davant d'Otger, i els conjura cap a la victòria.

Després d'entrar els àrabs pel sud de la península Ibèrica, van anar conquerint terres cap al nord. Així **Al-Samah (general àrab de la península) intentà l'assalt de Tolosa, però el Duc d'Aquitània, Eudó, el va vèncer el 9 de juliol del 721.**

Era l'any 732, quan l'exèrcit àrab, va intentar arribar a l'Aquitània i va ser aturat a les portes de Poitiers, per l'exercit franc comandat per Carles Martell.

Otger Cataló governava Aquitània, i creua els Pirineus fins a Empúries per a combatre als sarraïns l'any 733. Tots els guerrers catalans havien mort en diverses batalles. Otger Cataló va sobreviure malferit amagat a les muntanyes dels Pirineus.

Va viure molt de temps sota la protecció de la seva tenda feta amb pell de cabra, atès per l'afecte del seu gos Gànguil, el qual, diàriament li llepava les ferides de les quals, a poc a poc, s'anava recuperant. S'alimentava de les fruites silvestres i de la llet que li facilitava una ovella.

Per tal d'aplegar un exèrcit poderós per poder afrontar als moros, féu sonar el seu corn i amb el seu buf el va fer ressonar profundament i prolongadament de tal manera, que volà la seva ronca crida per valls i muntanyes estenent-se per tota Catalunya, convocant als seus homes, els catalans fidels a la Catalanitat. A la lluita per a restituir el marc polític perdut, l'harmonia trencada, i la independència. La llibertat i el reeiximent del seu poble dins el marc de la realitat natural que li era pròpia.

UNA VERSIÓ DE LA LLEGENDA DIU:

Però ni un sol home no acudí a la seva crida, i Otger, que anava ben sol, sense altre company que el seu gos

NOU BARONS DE LA FAMA O CAVALLERS DE LA TERRA

Els cavallers eren:

Guerau d'Alamany
Bernat d'Anglesola
Galceran (o Guerau) de Cervelló
Galceran de Cervera
Bernat Roger d'Erill
Hug de Mataplana (el Comte Arnau, o Comte l'Arnau a la cançó popular)
Dapifer de Montcada
Galceran de Pinós
Gispert de Ribelles

Restes Castell de Mataplana

En honor a l'heroi caigut, els Nou Barons de la Fama, perpetuen la seva unió que duri sempre. Des d'aquell moment, un escut blau, amb el gos gànguil, presidirà la porta de cada casa.

Tots cantaran amb la mateixa veu, i la mateixa llengua, les lloances d'aquell que els recordà... que els humans es mouen sobre les lleis naturals, i que no hi ha cap sentiment més natural i pur, que l'amor d'hom ... per casa seva.

Otger Cataló..... a mort. Però un poble..... ha nascut. ©

Nota: Otger tocant el corn.
Dibuix d'en Josep M. Martin i Sauri

Els deu cavallers ajuntant les seves espases davant l'altar de la Mare de Déu negra anomenada Nostra Senyora de Montgrony, van acomplir el jurament.

*Per una terra lliure
Lluitarem fins a la mort
Per la terra
Cavallers som
I com a cavallers lliures, em respost a questa crida
I encara que sigui amb la nostra pròpia sang
sembrarem aquesta terra...
de Llibertat*

Aquest cop són ells que avancen. La fe els empeny. Els cavallers són un. L'ideal que els mou. El seu pas és ferm i llurs cors bateguen a l'uníson. Només Otger, indòmit(indomable) al capdavant, cau ferit de mort. La seva sang es vessa sobre la terra, a la qual torna a pertànyer.

AVENC MONTSERRAT UBACH

Per Montserrat Ubach
Espeleòloga i periodista

L'avenc Montserrat Ubach es troba a Canalda (Odèn, El Solsonès) prop de les cases de Cavallera. Per la seva importància, interès científic, bellesa i història aquest avenc es considera patrimoni geològic i cavitat escola d'interès geodidàctic.

Algunes de les peculiaritats que li atorguen aquesta importància són que sigui una cavitat formada als conglomerats i que arribi a tanta fondària (-202 metres); que es trobi al límit de totes les estructures pirinenques: la gran falla i l'encavalcament basal dels Pirineus, una situació privilegiada que ha condicionat la seva gènesi i profunditat; i que s'hi hagin format tantes "perles de caverna" (pisòlits), una d'elles excepcional i considerada la segona més gran d'Europa.

1963. Bateix de l'avenc amb cava

HISTÒRIA

La primera exploració a l'avenc Montserrat Ubach va tenir lloc per Setmana Santa de 1963 a càrrec de Montserrat Ubach Tarrés i els seus pares Carme i Josep. La jove espeleòloga baixa el primer pou de l'avenc mentre els pares l'asseguren des de dalt. Hi torna amb reforços i, al juny, arriba amb els seus companys a -202 metres de profunditat.

L'exploració va durar 33 hores i hi van participar espeleòlegs de nou entitats excursionistes de Catalunya els quals varen decidir batejar-lo amb el nom de la seva companya i primera exploradora.

Durant 15 anys l'avenc Montserrat Ubach va ser la màxima profunditat de Catalunya i durant 20 anys el més fons del món en conglomerats. Actualment segueix entre els primers llocs de la llista internacional d'avencs formats en aquest tipus de roca. És un dels punts d'interès del futur Parc Geològic i Miner del Solsonès i està considerat patrimoni geològic i cavitat escola d'interès geodidàctic.

Per la seva importància és l'única cavitat subterrània de Catalunya no turística que compta amb una

AVENC MONTSERRAT UBACH

(Cavallera, Solsonès)

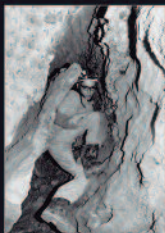
Primera exploració 1963

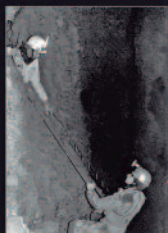
Josep Subirà al tercer pou.

Montserrat Ubach i Carles Fontana al quart pou traghant part del material (més de 200 kg).

Joan Senent, després de la gaire, avant cap al cinquè pou.

Oleguer Escotó i Fèlix Alabart al setè pou.

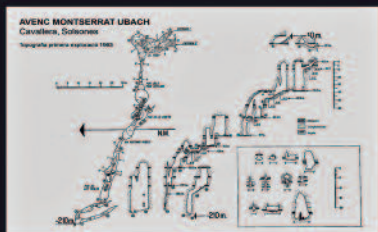
Enric Sabatés baixant al setè pou.

Josep Subirà al fons de l'avenc.

Batalló de l'avenc amb lava.

Primera topografia de l'any 1963.

Fotografia de Fèlix Alabart

federació catalana despeleologia

Celebració dels 50 anys del descobriment de l'avenc Montserrat Ubach

AVENC MONTSERRAT UBACH

(Cavallera, Solsonès)

Primera exploració 1963

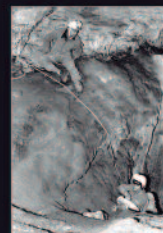
Boca superior de l'avenc.

Montserrat Ubach baixant al segon pou.

Participants a l'Operació Solsonès.

Josep Subirà i Vicenç Urbe al primer pou.

F. Sae, J. Senent, E. Devenat, T. Arnal, E. Pons i M. Ubach, a 130 m.

Joan Senent connectant amb l'equip de superfície (segon pou).

Josep Subirà i Joan Senent al pou de la Ximera (tercer pou).

Toni Arnal assegurant a la cinglera del quart pou.

Fotografia de Fèlix Alabart

federació catalana despeleologia

Celebració dels 50 anys del descobriment de l'avenc Montserrat Ubach

50é aniversari de l'avenc 1963-2013

comissió d'experts i científics creada específicament per a la seva protecció, estudi i valoració. (Comissió per a la Protecció de l'avenc Montserrat Ubach i l'entorn)

L'AVENC

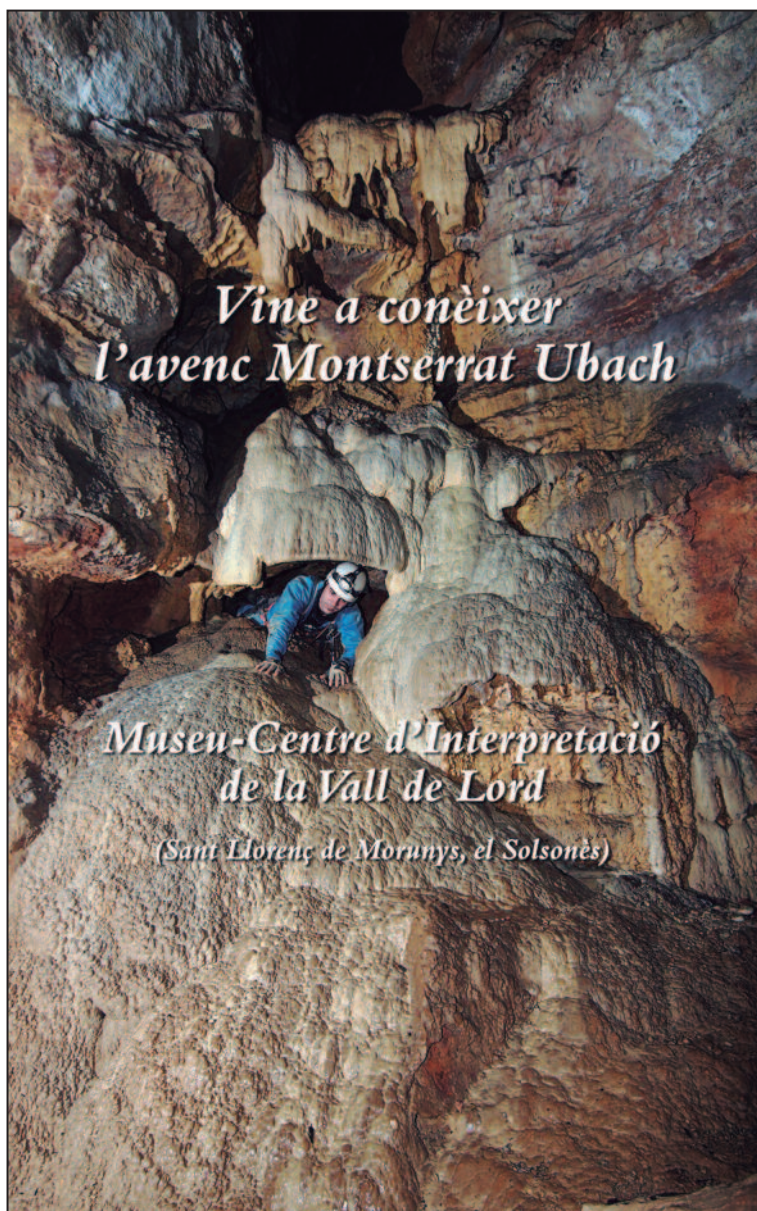
Per arribar als 202 metres de fondària cal superar set pous verticals i altres de laterals si es vol recórrer tota la cavitat. **Per tant només és apta per experts en tècniques espeleològiques.** Això no impedeix que gràcies a la facilitat d'accés al "Mirador de l'avenc", a uns 10 minuts de la carretera L-401 i per un camí ample i fàcil, es pugui contemplar la boca penjada al mig de les parets verticals de la cinglera, els conglomerats on s'ha excavat i els fèrrestecs barrancs i canals de l'entorn.

Aquesta facilitat per a situar-nos davant l'avenc en mig d'un marc tan ex-

cepcional ens permet rebre una classe in situ" de geologia i conèixer la cavitat, com és i com s'ha format. **El complement d'aquesta aula didàctica de natura el trobem al Museu-Centre d'Interpretació de la Vall de Lord, a Sant Llorenç de Morunys, que acull una mostra**

Des del "Mirador de l'avenc". Foto J. Lloret

*Vine a conèixer
l'avenc Montserrat Ubach*

*Museu-Centre d'Interpretació
de la Vall de Lord*

(Sant Llorenç de Morunys, el Solsonès)

L'avenc al Museu-Centre d'Interpretació de la Vall de Lord. Foto. V. Ferrer

2011. Puerto Rico. Foto. J. Lloret

de l'avenc amb tot tipus d'informació i imatges sobre aquest singular element patrimonial, geològic i històric del Solsonès.

El "Mirador de l'avenc" es troba en el Camí Ral de Baix i és la parada núm. 11 de la "Ruta geològica de l'avenc Montserrat Ubach", un itinerari circular de gran bellesa, inaugurat el 30 de juliol de 2017, que surt de l'església romànica parroquial Sant Julià de Canalda, consagrada el 901. Es tracta d'una excursió per a tots els públics de 7'6 km de recorregut i 300 metres de desnivells acumulats, amb diverses escapatòries, que ens permet conèixer una successió d'atractius geològics i humans en un entorn paisatgístic esplèndid i variat.

COM ARRIBAR-HI

Des de Solsona agafarem la carretera LV-4241. Al cap de poc deixarem a la dreta la carretera C-462, que porta directament a Sant Llorenç de Morunys al costat del riu Cardener i l'embasament de la Llosa del Cavall, i continuarem recte cap al nord, direcció Coll de Jou, al peu del Port del Comte.

Un cop arribats al coll prendrem la carretera L-401 que surt a l'esquerra i que ve de l'oest, procedent de Canalda i Cambrils i que neix al Pont d'Espia, a la vall del Segre. **A tall de curiositat dir que aquesta carretera va ser construïda per esclaus republicans presoners després de la guerra civil.**

Passarem per dos ponts sobre les engorjades rases de la Perdiu i de Canalda i pocs metres abans del km 38 deixarem, a l'esquerra, la carretereta que baixa a Canalda. Seguirem per la carretera i a 7 km de Coll de Jou, prendrem la desviació a l'esquerra ben senyalitzada que baixa als masos de Cavallera. Just després de passar una bassa deixarem el camí per on venim i seguirem recta fins al final, en una esplanada, propietat de Cavallera Alta on deixarem els cotxes. Retrocedirem un xic a peu i agafarem a la dreta una pista en mal estat que baixa cap al NNE i que adverteix que no es pot passar en cotxe. **És el "Camí Ral de Baix", antic camí ral -i per tant públic- que va de la vall del Segre a la vall de Lord. Branca directa de Cavallera a Canalda.** Documentat per la Comissió per a la Protecció de l'Avenc Montserrat Ubach i publicat el 3 d'abril de 2014.

Al costat del Camí Ral, a la dreta, deixarem la canal que porta a l'entrada de la cavitat

L'estelada a l'avenc.
1 d'octubre de 2017.
Foto.
M. Ubach

i que utilitzen els espeleòlegs des de fa més de 50 anys. És perillosa i cal baixar-hi amb cordes per seguretat. Nosaltres seguirem pel camí fins a l'altra banda del barranc on trobarem el "Mirador de l'avenc" i una perfecta vista de les boques.

PERLES DE CAVERNA DE L'AVENC MONTSERRAT UBACH

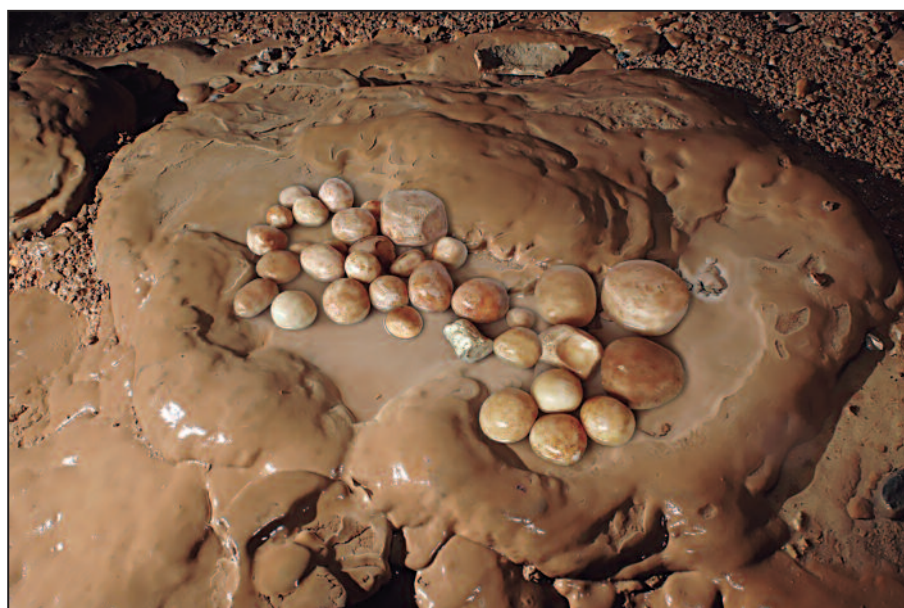
Es coneix com a perles de caverna -o pisòlits- les concrecions de calcita que es troben al terra d'algunes cavitats subterrànies. La seva formació és semblant a la que segueix la perla d'una ostra. D'aquí el seu nom.

Una de les característiques és que, a diferència d'altres formacions pètries, no estan adherides a la roca. Algunes, a cop de vista, podrien semblar còdols de riu. Però no tenen res a veure. Són acumulacions de calcita que porta l'aigua en estat de bicarbonat i que es va dipositant en capes concèntriques al voltant de qualsevol partícula que es troba a la cova, ja sigui una petita pedra, algu-

nes fulles, tronquets arrossegats per l'aigua i fins i tot ossos d'algun ratpenat o un altre animal. N'hi ha de diverses mides i formes més o menys perfectes.

Les perles de caverna del Montserrat Ubach són una altra de les peculiaritats geològiques de l'avenc, tant per la quantitat d'exemplars trobats com per les seves mides. Algunes d'elles superen allò normal. L'exemplar més gran fa 730,80 g, i eixos de 91,95 x 80,00 x 80,10 mm i rep el nom de "La Perla" de l'avenc. Mentre no n'aparegui cap altra documentada, es pot considerar la més gran trobada a la península, la segona més gran d'Europa i una de les primeres d'ordre mundial. ©

Perles de caverna de l'avenc. Foto F.Ferrer

DESCOBERTA PEL SOLSONÈS RUTA GEOLÒGICA DE L'AVENC MONTSERRAT UBACH

Per Lluïsa Goberna

El 30 de juliol de 2017 la Comissió per la protecció de l'Avenc Montserrat Ubach junt amb el suport de la Comissió Cultural de Canalda 1100 anys van inaugurar l'itinerari geològic i cultural "Ruta geològica de l'Avenc Montserrat Ubach".

El passat 7 d'abril el grup de l'Institut va fer una part d'aquest recorregut en un entorn ple de bellesa i amb un patrimoni geològic i històric molt important per la comarca del Solsonès.

De bon matí vam sortir en microbús cap a Solsona on vam fer una breu parada per esmorzar i agafar forces i alhora trobar-nos amb les nostres guies, la Montserrat Ubach, espeleòloga i la Laura Moreno, geòloga.

Seguidament vam començar la caminada guiats per la Laura Moreno. En principi vam tenir una mica de pujada per arribar fins al peu mateix de la **Roca de Canalda, una muntanya de 1.703 metres que forma part del massís del Port del Comte.**

En una part del camí vam fer una parada en què la Laura ens va explicar, tot ensenyant-nos-ho en un mapa geològic de Catalunya, com es van formar les tres estructu-

Església de Sant Julià de Canalda

La primera parada de l'itinerari va ser a l'església de Sant Julià de Canalda. Allí ens esperava en Ramon Pujantell, pastor i president de la "Comissió Cultural de Canalda 1100 anys", que és qui li va ensenyar l'entrada de l'avenc a la Montserrat. Aquí tots dos ens van explicar com es van conèixer i van fer coneixement de l'avenc, així com diverses curiositats de l'entorn.

L'església de Sant Julià de Canalda surt ja esmentada en l'acte de consagració de la Seu d'Urgell l'any 839. Fou consagrada com a parròquia el 901 pel bisbe d'Urgell Nantigis i apareix a l'acta de consagració amb el nom de Kanavita. Es poden veure tres èpoques diferenciades: dos absis preromànics, la nau central; el campanar, la volta i la porta són del segle XII, i la sagristia i el creuer, del segle XVIII. És un monument protegit i inventariat dins del Patrimoni Arquitectònic Català.

Clot de Vilamala

res, la pirinenca, el litoral i la depressió de l'Ebre. Una de les curiositats que ens va explicar també és la de la Serra de Busa, antiga presó natural que estava tallada a la roca i a la qual s'accedia a través d'una palanca, que quan la treien els presoners quedaven incomunicats i se'ls deixava morir.

Fa uns 50 milions d'anys es van ajuntar les plaques tectòniques i es van formar els Pirineus. 33 milions d'anys enrere es tancà la connexió amb el mar i va donar lloc a la formació de Montserrat i la serralada de Canalda. Ens va explicar la peculiaritat del Clot de Vilamala, una fondalada de conglomerats montserratins amb parets escarpades a la Vall de Lord, entre Sant Llorenç de Morunys i

Coves dels Moros

Espluga Malera

Canalda. Popularment es diu que és el motlle de Montserrat per la seva gran semblança, amb la diferència que aquest s'ha de mirar cap a baix, ja que com el seu nom indica està en un clot.

Aquesta ruta amb uns paisatges impressionants per la seva bellesa, està solcat de coves o balmes habitades des de temps immemorials. Hi ha parts del recorregut que ben bé es pot dir que són "camins de cabra", i ben literal, ja que en vam veure unes quantes enfilades dalt de la roca.

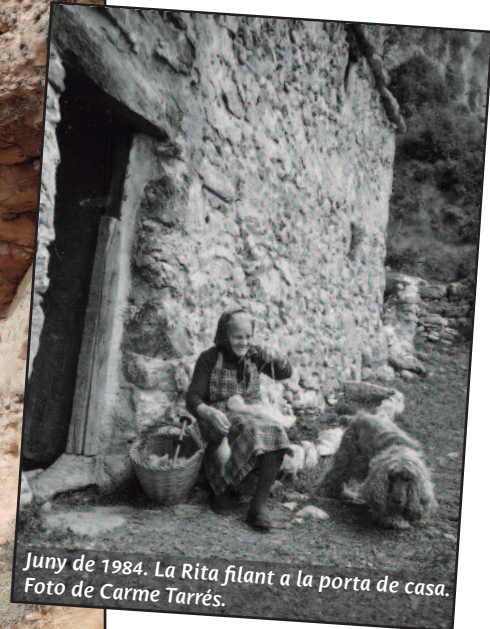
Però sembla que malgrat el topònim això no és cert.

La Laura ens va fer veure en el transcurs de la nostra ruta els diferents nivells de l'aigua a la paret de la serralada de l'Espluga Malera, que està formada pel conjunt de tres petites coves que s'utilitzen pels ramats.

La propera cova que van trobar i a la qual vam fer una breu parada va ser l'Espluga de Ca l'Andreu, on es poden veure les restes d'una construcció que fa uns anys encara estava ocupada. Totes aquestes balmes que s'hi troben amb restes de construcció tenen el sostre fumats i han estat també emprades per resguardar-hi el bestiar.

Balma de Ca la Rita

Juny de 1984. La Rita filant a la porta de casa. Foto de Carme Tarrés.

Vàrem passar per les anomenades Coves dels Moros, un grup de cavitats que es troben uns 20 metres enlairades del camí. Anomenades per la gent de la zona "Forats dels moros". Hi ha indicis, per les restes que s'hi han trobat de fortificacions, que foren ocupades en època medieval i segons explica la tradició popular van ser els darrers habitatges dels moros quan van conquerir la comarca del Solsonès i que també serviren com a refugi dels cristians.

I gaudint tot el camí d'aquest paisatge espectacular vam arribar a l'emblemàtica Balma de Cal Cavallol, coneguda més popularment com la Balma de Ca la Rita, dita així pel nom de la senyora que la va ocupar darrerament. Rita Montada i Llena, filla de Ca l'arrat del Planellot, d'Odèn va viure sola a la casa troglodita, que encara es pot veure al peu de la balma, durant molts anys fins que quan ja tenia bastants més de vuitanta anys se'n va anar a Solsona, a viure amb la seva família. Va morir el 1994 a l'edat

El grup davant la Balma de Ca la Rita

Grup davant del "Mirador de l'Avenc". A l'entrada de l'avenc hi ha penjada l'estelada

de 98 anys. **Tothom que la va conèixer en deia que era una dona molt intel·ligent, encara que no tingués estudis. Alegre, forta i amb una gran filosofia de la vida es dedicava a filar, cuidar del bestiar i cultivar l'hort.**

La Montserrat Ubach ens va explicar anècdotes entranyables de la seva amistat amb la Rita, sobretot amb la seva mare, la Carme Tarrés, amb la qual la va unir una gran amistat.

La casa troglodita, on vivia la Rita, és una construcció del segle XIX, però que va tenir diverses reformes. Al llindar de la porta es troba la data de 1819. Hi ha un forn adossat a la façana on està gravada la data de 1879. Es conserva encara en bastant bon estat. S'hi pot veure també una font i una cisterna que aprofita l'aigua del sostre de la roca. En aquest lloc tan emblemàtic del camí ens vam fer una foto de grup i es va acabar una part del recorregut a peu.

Seguidament vam anar a buscar el microbús que ens va portar fins a l'aparcament de Cavallera i des d'on vam

iniciar una bonica passejada per l'històric Camí Ral de Baix fins al "Mirador de l'Avenc". **Un cop arribats la Montserrat Ubach ens va donar unes interessants explicacions sobre l'avenc que com podreu veure estan reflectides en el seu article "L'AVENC MONSERRAT UBACH", que podeu llegir en aquest mateix Cartulari, firmat per ella mateixa.** Ens va mostrar també per on entraven els espeleòlegs a l'avenc. Tal com ens explicà la Montserrat, la primera expedició d'espeleologia va durar 33 hores i van participar diversos grups d'espeleòlegs de tota Catalunya. Es va fer una cerimònia amb cava i es va batejar l'avenc amb el seu nom. Degut a l'esdeveniment van sortir als mitjans de comunicació, diaris, etc. A més, tot el poble hi va participar i s'hi va teixir una bona relació. **El 2013 es van celebrar els 50 anys del descobriment de l'avenc amb diversos actes a Solsona i Canalda.**

Satisfets per la caminada ens vam dirigir a la població de Sant Llorenç de Morunys per fer un dinar que tots esperàvem amb moltes ganes, ja que l'esforç ens havia obert l'apetit. Vam dinar al Restaurant Ilons, on ens van servir un boníssim i esplèndid àpat amb molt bon servei.

I per finalitzar aquesta sortida, després de dinar, i al mateix poble, **vam anar a visitar el Museu-Centre d'Interpretació de la Vall de Lord, on vam poder veure una exposició de l'avenc.** A aquest Museu s'accedeix a través del claustre de l'antic monestir i ocupa una part de l'antiga casa prioral d'aquest. **Ens va sorprendre gratament la ubicació del Museu, ja que el claustre és esplèndid.**

Ja dins del Centre d'Interpretació la Montserrat ens va ensenyar el seu primer casc i diversos estris antics d'espeleologia, així com també diversos diaris que parlaven de l'avenc. S'hi poden veure diversos cartells i pòsters informatius com també un maniquí de dona, amb tot l'equip d'espeleòloga, granota, casc, botes, etc. La Montserrat ens va donar interessants i diverses explicacions que com hem dit abans estan molt ben reflectides en el seu article.

Al sortir del Museu ens va quedar, encara que poc, una mica de temps per fer una visita ràpida a l'església parroquial de Sant Llorenç de Morunys, que en el seu origen fou un antic monestir fundat per una comunitat de monjos de la regla visigòtica i està documentat des del 910. El primer abat conegut fou Bo.

El 1019 per un pacte entre Ermessenda de Carcassona i el Bisbe Ermengol la comunitat adoptà la regla benedictina. Després de passar per diverses mans, a finals del segle XVI fou secularitzat. En els seus inicis s'anomenava Sant Llorenç de la Vall de Lord, però el 992 ja va ser conegut com a Monestir de Sant Llorenç de Morunys.

Museu-Centre d'Interpretació de la Vall de Lord

L'església on es troben indicis del seu origen romànic de l'època llombarda data de la primera meitat del segle X. **Cal destacar del seu interior la capella de la Mare de Déu dels Colls, a l'absis sud, on es troba un esplèndid retaule, que cobreix tota la capella i que és tot un referent del barroc català,** creat el 1773-84 per l'escultor Josep Pujol i Juhí. També es pot veure un magnífic orgue renaixentista.

I aquí s'acaba aquesta petita crònica de la nostra sortida en què vam gaudir de la natura en estat pur, de la gastronomia de l'entorn i la història en un dia esplèndid, ja que fins i tot els pronòstics de pluja van fallar i el temps estable ens va acompanyar tot el camí. ☺

El claustre data de finals del segle XV o primers del XVI. Segons documentació parroquial d'òbits, una de les primeres funcions del claustre fou la de cementiri. Els teixos, arbres funeraris, que es troben encara actualment, donen testimoni del fossar que s'estenia pel claustre. Aquests arbres, per tant, són centenaris.

Per saber-ne més ho podeu trobar en el llibre: "Ruta geològica de l'avenç Montserrat Ubach". Odèn, el Solsonès, Lleida.

Autors: Jordi Lloret i Prieto i Montserrat Ubach i Tarrés.

Capella de la mare de Déu dels Colls

LA VESTIMENTA MEDIIEVAL S. XV

2n capítol

Per Jordi Sotorra

Diplomat en Genealogia
per la Societat Catalana
de Genealogia, Heràldica
i Nobiliària

ROBA SEMIINTERIOR

GIPÓ

Peça de vestir semiinterior masculina que alhora era un vestit tradicional del pagès, amb mànigues, ajustat al cos, cobria el tronc, la cintura i les cuixes, obert per davant de dalt a baix, i tancat amb botons o amb gafets.

COS

Era una peça de vestir semiinterior femenina, com una mena d'armilla que es portava per damunt de la camisa en forma de cosset, sostenidor ajustat al cos amb mànigues o sense, similar al gipó masculí. El portaven les dones amb la basquinya per formar, en conjunt, un vestit.

El cosset (diminutiu de cos) fou una peça de roba exterior femenina, sense mànigues, que cobria el cos de les espatlles a la cintura alhora que subjectava el pit. **Típicament eren negres o foscos i tancaven pel davant amb vetes, passades diversos cops per traus a banda i banda del cosset per a acabar amb una llaçada.** Solien ser escotats, perquè la seva funció era sostenir el pit cap amunt, fent pressió des d'avall, i ajuntar-lo a la seva part inferior i des dels costats. Es portava sobre la brusa, vestit.

La faldeta era també una peça tradicional del vestit de la pagesa. Tenia forma acampanada i complementava el gipó. No es altra cosa que una falda de dona, que arriba fins als peus, tapant les sabates.

Gipó

Anaven obertes un tros al darrere i s'ajustaven a la cintura amb gafets. **Es podien veure en aixecar-se les del vestit exterior.** En el cas de les dames més acomodades, el gipó i les faldetes es confeccionaven usant la mateixa peça de roba, és a dir, formant un conjunt; per aquesta raó requerien molta roba.

Faldetes

FALDETES

ROBA DE SOTA DE DONA

Lligadura

Còfia d'home

Gonella

L'any 1996 en un sarcòfag del campanar del temple parroquial de Santa Maria d'Agramunt es van recuperar unes peces de roba del S. XIV que són una gonella, una lligadura i una còfia d'home, que bé podrien ser de dues persones joves.

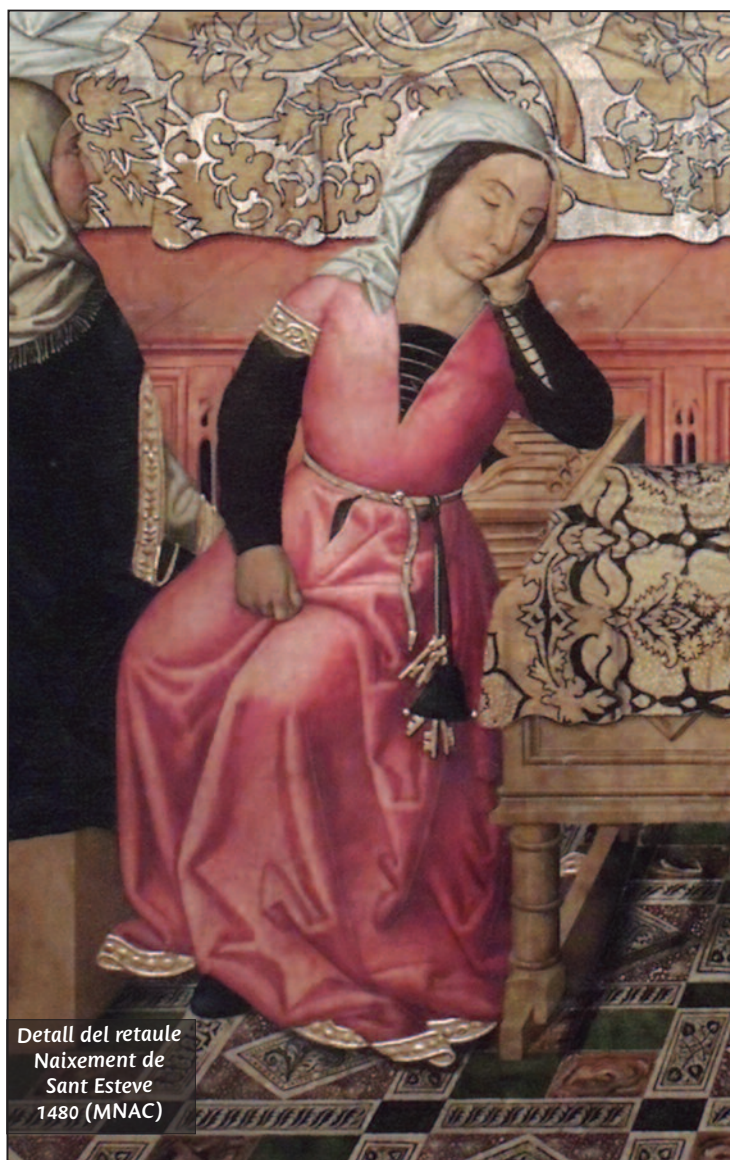
Malgrat que aquesta còfia i lligadura haurien d'estar com a mostra en l'apartat de tocats, que veurem més endavant, s'ha decidit posar-los aquí juntament amb la gonella perquè es van trobar junts, en el mateix lloc.

GONELLA

Vestit portat antigament per homes i dones, era una peça que anava sobre les interiors, que tapava els braços, el cos i les cames, en forma de túnica llarga amb mànigues i cenyida a la cintura. La llargària podia ser variable. Solien anar cordades al costat o a l'esquena mitjançant uns cordons o betes.

La gonella de les dones era sempre fins als peus i podien arrossegar la cua de la faldilla. Era habitual que les mànigues es tallessin a part i fossin una peça de vestir de posar i treure.

El teixit era d'una tela lleugera i rarament folrada. Es portava per damunt de la camisa juntament amb la basquinya i per damunt la cota, l'aljuba o un mantó.

Detall del retaule
Naixement de
Sant Esteve
1480 (MNAC)

SAIA

La saia femenina era un vestit comú a totes les classes socials, fou una peça de vestir femenina ampla i llarga, que en alguns casos feia una cua. També podia ser portada tant per dones com per homes.

A voltes es confon com a roba interior, perquè se solia portar una damunt de les altres per abrigar-se. La

Mànigues perdudes

Mànigues amples

Detall Naixement de la Verge, 1480. Taller de Pedro García de Benabarre (MNAC)

Saia

dona recollia la saia per sobre dels enagos. Era d'una sola peça o tallada per la cintura, feta amb robes bones o senzilles i amb mànigues recanviables o perdudes.

Podien tenir varies formes, unes amb la faldilla tancada per donar més vol i altres amb la faldilla oberta que eren més còmodes a l'hora de realitzar qualsevol treball.

EL BRIAL O GUARDAPEUS

Vestit femení de seda o de tela rica amb mànigues que portaven les dones a l'edat mitjana, el qual, lligat a la cintura, baixava fins als peus. El cos i les mànigues solien ser postissos, es duïen sobre la camisa

També era un vestit que portaven les núvies per casar-se. Van arribar a ser tant luxosos que varen ser objecte de prohibició.

El brial també va ser un faldó de bona tela que porta-

Brial

Detall "El festin de Herodes"
Pedro García de Benabarre,
1470-1480 (MNAC)

ven els homes d'armes des de la cintura fins a prop dels genolls.

En el segle XV el brial era un vestit únicament femení, i sobre el brial se solia portar una capa.

BASQUINYA

Faldilla exterior femenina que queda totalment al descobert quan es porta amb gonella i parcialment tapada quan es porta amb l'hàbit.

Per a la seva confecció es feien servir les mateixes robes que en els vestits: vellut, domàs, setí o ras. S'adornaven amb tires d'altres robes de color.

Basquinya

Detall retaule de Santa Anna,
mestre de Gamonal.
Museu Diocesà.
Valladolid

Basquinya

ROBA DE SOTA D'HOME

GONELLA

Terme genèric per a qualsevol vestit de disseny ample. És la túnica que des de l'antiguitat va patir més evolucions. S'identifica amb la saia, per referir a la mateixa peça. **Els artesans i pagesos solien portar saies curtes per treballar i més llargues la resta de dies.**

La saia o gonella era també una peça d'abric que es feia de diferents teixits, senzills o més rústics i a vegades de cuir o fins i tot de pells, com ara mart gibelí, geneta, ermini, guineu o de més senzilles. Altres anaven folrades de seda.

Com a peça masculina es va deixar de portar, ja que es va fer més estreta i es va ajustar al cos per poder-la dur sota de l'armadura, o senzillament sobre la camisa.

Detall del Frontal funerari de la capella d'Ayala, Quejana (Álava) Institut d'Art de Chicago

Jaqueta

Gonella

JAQUETA

Vestit masculí que cobria tronc i braços, que es portava sobre del gipó. Era una peça embuatada i cenyida.

Fins al 1400 les jaquetes es diferenciaven entre les curtes i les llargues; tot depèn de si cobrien o no les cuixes, però a partir del segle XV totes són llargues. Les mànigues en el segle XV són bombades i es recullen al canell.

Jaqueta

Sant Sebastià, retaule de Sant Jeroni.
Jaume Ferrer II 1450-60 (MNAC)

ROBETA

Peça de vestir masculina curta que es portava per sobre de la gonella. Molt similar a la jaqueta, cobria el tronc i els braços, però no més avall de la cadenera.

Com el gipó, té el seu origen en el vestit militar, ja que es portava sobre l'armadura durant tot el segle XV.

També podia ser llarga amb mànigues amples. Es cordava sota el pit o la cintura. ©

Robeta

Robeta

Sant Abdó i Sant Senén, de Jaume Huguet,
1460. Santa Maria de Terrassa

DESCOBERTA PER L'ALTA RIBAGORÇA, ARAN I ALTA GARONA

ROMÀNIC

Per Lluïsa Goberna

PER LA VALL DE BOI-TAULL

Aquesta és la tercera sortida de cap de setmana que va fer l'Institut de la mà de l'amic en Manel Esteban. En aquesta ocasió la sortida va tenir lloc els dies 25, 26 i 27 del mes de maig passat i vàrem visitar: al departament de l'Alta Garona (França), el poble de Sant Bertrand de Comenge, que forma part de l'associació dels pobles més bells de França; Pont de Suert; el bonic poble de Canejan a la Vall d'Aran, i la Vall de Boí a l'Alta Ribagorça, amb el seu tresor, el conjunt d'esglésies romàniques declarat el 2000 Patrimoni de la Humanitat per la UNESCO. Va ser inscrit en anglès com a "Catalan Romanesque Churches of the Vall de Boí" a la World Heritage List.

Vam començar el nostre viatge amb direcció a Pont de Suert, on ens vam allotjar a l'Hotel Mestre, un bonic hotel familiar on vam tenir una molt bona acollida i servei. Aquí vam fer el nostre primer sopar de grup.

Però abans d'arribar en Manel ens tenia una sorpresa preparada pel camí, que no estava dins del programa. Ens va portar a Sopeira, una població de parla catalana de la Franja de Ponent, a la comarca de l'Alta Ribagorça (Osca). El significat etimològic de Sopeira és "Sota la pedra". Allí vam poder degustar un excel·lent àpat al restaurant Casa Pase, on també es dediquen al turisme rural. Després de la sobretaula, ja ens esperava la Roser, que ens va acompanyar molt amablement i alhora ens va fer de guia per visitar el Monestir d'Alaó, que es troba molt a prop del restaurant.

Aquest monestir està situat en un entorn privilegiat, com se sol dir, "un enclavament màgic", rodejat de majestoses muntanyes i amb un verd dels camps espectacular. Alhora s'hi respira una pau i tranquil·litat que convida a quedar-t'hi.

El monestir romànic llobard conté un dels cartularis

Monestir d'Alaó, Sopeira

més importants de l'Edat Mitjana. Datat d'entre el 806 i el 814 fins al 1245, s'hi mostren 327 documents sobre donacions, possessions i consagracions d'esglésies.

Al 806 el comte Bigó de Tolosa va encarregar a l'abat Crysògon la reconstrucció del monestir fundat anteriorment pels visigots, sobre el segle VI. Fou consagrada l'església pel bisbe de Roda Ramon Guillem (Sant Ramon de Roda), l'any 1123. A la volta de la cripta encara es pot veure pintada la inscripció de la consagració.

En tot el temps comprès entre els segles IX i X el monestir va tenir molta activitat dominical, ja que va arribar a tenir quaranta membres i es va convertir en capçalera espiritual del "pagus orritense" i depenia del Bisbat d'Urgell. Els monjos de l'orde benedictí tenien com a lema "ora et labora", i cultivaven els camps que envoltaven el monestir. La vida monàstica va seguir fins a la desamortització de Mendizábal el 1835, quan va passar a ser només una església parroquial, fins a l'actualitat, dedicada a Nostra Senyora de l'O.

Mà al nínxol © R. Springinsfeld

Cal remarcar la història d'un dels seus abats, Benet Lartas, que va morir mentre assistia a les Corts a Saragossa, l'11 de juny de 1682, i el seu cos incorrupte fou traslladat a la cripta del monestir. **A partir d'aquest fet es va originar la llegenda del "Cos Sant". Va restar allí fins que el 1936, durant la Guerra Civil, el seu cos momificat va ser cremat.**

El paviment de l'església de còdols original és digne de mencionar. Actualment només resten l'església, l'antiga sala capitular, convertida en sagristia, i l'espai del claustre, on només resten alguns peus de les columnes originals. Aquest monestir fou declarat Monument Històric Nacional el 1931.

A tocar, tot fent una curta passejada, vorejant el riu Noguera Ribagorçana, es troba un antic i bell pont romànic. Aquesta visita és totalment recomanable tant per la història del monestir com pel seu esplèndid paisatge.

GRUTES DE GARGAS

L'endemà, dissabte, vam enfilem amb els cotxes cap a França, a la població d'Aventignan als Hautes-Pyrénées, per visitar les **GRUTES DE GARGAS**. Un cop arribats, el nostre guia, en Guillem, ens va donar unes explicacions abans d'entrar a les coves. A l'interior està totalment prohibit fer fotografies i tocar les parets degut a la seva fragilitat. **Tal com va passar a Altamira, aquí també es van haver de tancar un temps per a la seva conservació, ja que un grup molt elevat de visitants altera el seu entorn i degrada les pintures.** Per tant, s'ha limitat el temps i el nombre de persones que les poden visitar. D'aquesta manera les coves podran seguir obertes molt de temps en un futur.

En aquest jaciment prehistòric es troben dues coves que en un principi estaven separades entre si, fins que a finals del segle XIX es va construir un túnel artificial que les va unir.

Vista gruta inferior © N. Ferrer

La primera cova a la qual vam entrar és del període magdalenianà i data de fa 15.000 anys, la segona és del període gravetià, freqüentada abans, amb més de 20.000 anys d'antiguitat. Aquesta última és famosa per les empremtes de mans pintades pels residents d'aquella època.

El primer que vam veure en la primera cova va ser el que denominem "signes abstractes", pintures realitzades amb manganès. Aquests signes eren freqüents a la prehistòria.

Se suposa que Gargas fou un santuari per als homes prehistòrics perquè s'hi han trobat pintures en les zones més profundes i difícils d'arribar de les coves; de vegades en llocs de més de tres metres d'altura. Es pot veure en les pintures representacions d'íbex, o cabra dels Alps, i bisons, pintats com hem dit abans, amb manganès i també amb òxid de ferro. Arribats al fons d'aquesta cova i després de baixar un petit tram d'escales que és el prin-

cipi del túnel que uneix les dues coves, vam entrar a la segona, la més antiga. El guia ens va explicar que en aquesta cova es troba una sala amb 140 gravats però que està tancada al públic, perquè els gravats no es poden distingir prou bé pel fet d'estar superposats i els científics han tingut una gran dificultat per poder estudiar-los.

En aquesta cova es troben uns gravats de diferents animals: dos cavalls, un ren, un toro i un mamut. El guia ens anava assenyalant amb un punter làser els detalls dels animals per poder distingir-los millor. Però la part més important i d'interès són les mans representades a les parets. S'hi han trobat més de 200 pintures de mans. Això representa un 50% de les pintures de mans que es coneixen a Europa. A aquesta cova se la coneix com "El Santuari de les Mans". Són mans d'homes, dones i nens.

Algunes estan senceres i a altres els falten les falanges, menys el polze. S'ha especulat molt sobre aquesta peculiaritat. Alguns científics ho expliquen com mutilacions o malalties, però actualment es parla de dits doblegats que representen un codi o llenguatge.

Els nostres avantpassats per fer l'empremta d'una mà utilitzaven pigments naturals, manganès o carbó de llenya per al negre i òxid de ferro per al vermell. Els pigments eren escopits al voltant de la mà que era posada a la paret i en treure-la quedava el negatiu.

Al final del recorregut, que en realitat és l'antiga entrada prehistòrica a la cova, es troba la paret denominada "la gran paret de les mans", on es poden veure juntes més d'un centenar.

I com va recordar el guia, la mà és un símbol universal que uneix els homes a través de l'espai i el temps.

Orgue

Mausoleu amb les restes de Sant Bertrand

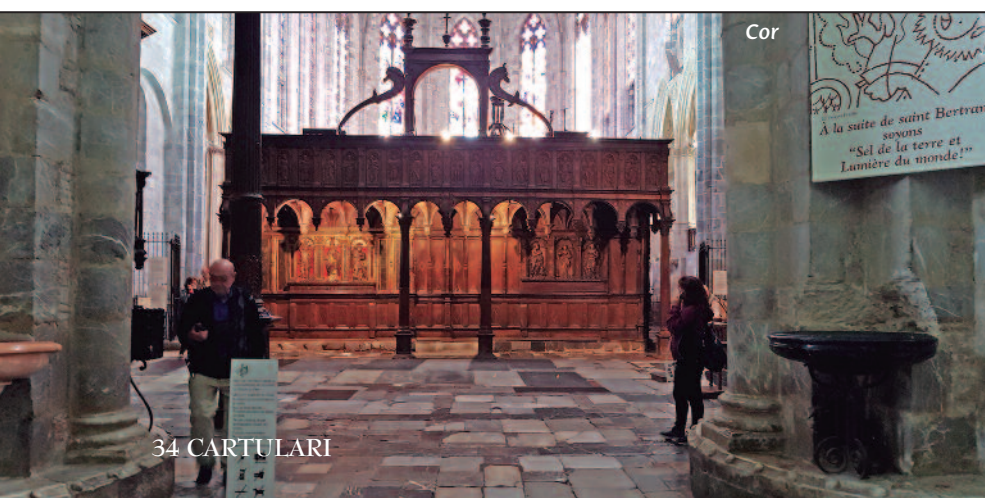
SANT BERTRAND DE COMENGE

Finalitzada aquesta visita, totalment recomanable, ens vam dirigir cap a la propera població, Sant Bertrand de Comenge, a la regió d'Occitània, on ja teníem hora per poder visitar la seva esplèndida Catedral que resalta per la seva gran magnificència, situada sobre un petit promontori. Va ser la Seu de l'antiga Diòcesi de Comenge.

L'origen de la Catedral es remunta a principis de l'Edat Mitjana. L'església és una mescla d'estils. **Conserva parts romàniques de l'església fundada per Sant Bertran (Bertrand de l'Isle), al segle XI.** Es poden veure altres d'estil gòtic, que van ser finançades pel Papa Climent V, al segle XIV i les posteriors, renaixentistes del segle XVI portades a terme pel bisbe Jean de Mauléon.

El 1218 va tenir lloc la canonització de Bertand de l'Isle i aquí va començar la veneració i pelegrinatge a la seva tomba. Des del 1222 la vila va prendre el nom del seu Sant Patró. Passat el temps al segle XIV el bisbe Bertrand de Got, després Papa Climent V (primer papa d'Avinyó), degut a la gran afluència de peregrins que anaven a Santiago de Compostel·la i també a honrar les relíquies de Sant Bertrand, va fer ampliar i construir la nova catedral gòtica el 1304. L'anterior romànica va ser conservada dins de la nova construcció. De l'església romànica es conserva la torre, la portada i el claustre.

Un dels elements que sobresurten al seu interior és l'esplèndid orgue, del segle XVI, (1550), una joia del Renai-

Cor

xement. **Reposa sobre cinc columnes corínties i és una obra única en el seu gènere.** Conté 2621 tubs i és un dels orgues més sol·licitats pels músics d'arreu i un dels més bells d'Europa. Des de 1975 hi té lloc el festival de Música que se celebra a l'agost i al setembre en què l'orgue n'és el protagonista.

Només entrar a la basílica, al bell mig es troba el magnífic cor de fusta de roure i noguera, d'un valor inestimable. El va fer construir el bisbe Jean de Mauléon entre 1525 i 1535. Conté 66 cadires tallades en fusta i gravats en alt relleu d'un gran nombre de personatges (sibil·les, sants, profetes, virtuts), ornamentals i bustos).

S'hi pot veure també el mausoleu que conté les relíquies de Sant Bertrand, iniciat pel cardenal Pierre de Foix el segle XV i que va reemplaçar la tomba més modesta que havia fet construir anteriorment el bisbe Bertrand de Got el 1309.

Finalitzada la visita a l'interior de la catedral vam anar a visitar el claustre romànic, des d'on s'albira una esplèndida panoràmica de la vall que, junt amb el silenci que s'hi respira, esdevé un espai ple de màgia. **Aquí destaca el denominat pilar dels Evangelistes.**

La catedral de Santa Maria, de Sant Bertrand de Comenge, està classificada amb el títol de Monument Històric de França des de 1840 i Patrimoni de la Humanitat per la Unesco des de 1998 per formar part del Camí de Sant Jaume a França.

A la mateixa població, a tocar a la catedral, al restaurant Chez Simone vam fer un bon àpat de productes de la regió, en

Panoràmica de la catedral de Sant Bertrand de Comenge

un espai força encantador. A més, en un poble considerat un dels més bells de França, no podíem deixar de fer una llarga passejada per descobrir els seus bonics racons amb antigues façanes amb entramat de fusta i carrerons empedrats que ens van transportar ben bé a un passat medieval.

Sortint ja de la població vam poder veure el jaciment arqueològic de l'antiga ciutat romana denominada Lugdunum Convenarum (Turó del Déu Lug dels Convenes), antic enclavament de la Gàl·lia romana que correspon a l'actual poble de Sant Bertrand de Comenge i des d'on es veu una esplèndida panoràmica de la catedral de Sant Bertrand dalt del turó.

Vam deixar França amb molt bon sabor de boca i vam arribar a Canejan, pintoresca població de la Vall d'Aran, on gaudir de l'entorn i de les seves meravelloses vistes. Al restaurant Casa Deó vam fer un cafè i molt amablement ens van deixar les claus per poder visitar l'església de Sant Joan i Sant Cerni de Tolosa.

I ja acabada la nostra estada en aquesta població vam enfil·lar cap a Pont de Suert, per tal de sopar i poder escoltar el planning de l'endemà que ens va explicar en Manel.

ROMÀNIC DE LA VALL DE BOÍ

El diumenge, un cop esmorzats i després d'una bona estona de trajecte, cap a les 10 hores arribàvem a la Vall de Boí, on tot seguit ens vam dirigir al "Centre del Romànic de la Vall de Boí", entitat que administrà les visites de les diverses esglésies romàniques de l'entorn.

Aquest conjunt romànic de diverses esglésies va ser construït durant els segles XI i XII i segueixen una unitat en el seu estil arquitectònic, en la línia del romànic llo-

Santa Eulàlia d'Erill la Vall

Interior Santa Eulàlia d'Erill la Vall

Pila Bautismal segle XII, retaule segle XVIII i conjunt de talles del Devallament de Crist

bard del nord d'Itàlia. Això les fa un conjunt excepcional amb un únic estil en un entorn reduït. Són remarcables l'elaboració en el treball de la pedra i l'esveltesa dels campanars. **Les magnífiques pintures murals que es trobaven originalment a les esglésies de Sant Climent, Santa Maria de Taüll i Sant Joan de Boí es poden veure actualment conservades en el Museu Nacional d'Art de Catalunya (MNAC).** Són considerades la concentració més gran d'art romànic d'Europa i declarades Patrimoni de la Humanitat per la Unesco l'any 2000, tal com hem dit al principi.

Els promotors de la seva construcció van ser els Senyors d'Erill. Aquests senyors feudals van participar en les campanyes de repoblació i reconquesta, a les ordres d'Alfons el Batallador, a inicis del segle XII i això va propiciar la seva ascensió en l'esfera social utilitzant els fruits dels botins de guerra per construir el conjunt d'esglésies, fet que va servir per adquirir prestigi social i alhora poder. Aquests fets van donar un període de gran esplendor a la Vall de Boí. Totes les esglésies estaven a l'entrada del poble com a símbol de salvaguarda divina alhora que han estat sempre en ús i protegides pel senyor feudal.

Anteriorment al segle IX el territori s'organitzava en comtats que depenien dels francs. Cap al segle X aquests comtats catalans s'aniran desvinculant fins aconseguir la total independència. La Vall de Boí abans de la independència formava part d'un d'aquests comtats, concretament el de Pallars- Ribagorça, però a causa dels conflictes que es van originar pel control del territori, el comtat va quedar dividit en tres totalment independents: Ribagorça, Pallars Jussà i Pallars Sobirà. I finalment la Vall de Boí passà a formar part el 1025 del Pallars Jussà, fet que farà que durant el segle XI es vegi immersa en les lluites comtals dels dos Pallars.

La primera església que vam visitar va ser la de **SANTA EULÀLIA D'ERILL LA VALL**. En aquesta església cal destacar el seu campanar, una torre quadrada amb sis pisos d'alçada. **Aquest campanar està alineat amb els de Sant Joan de Boí i el de Sant Climent de Taüll per tal de servir de comunicació i alhora vigilar el territori.** En un vessant religiós la torre era l'element que simbòlicament s'elevava fins al cel. Per la seva esveltesa i alçada és visible des de tots els indrets de la vall. **A l'interior es troba una pila baptismal romànica (segle XII) que, per la peculia-**

Panoràmica Sant Joan de Boí

Interior Sant Joan de Boí

ritat de com està feta, és l'única que es conserva a Catalunya. Es troben també uns retaules dels segles XVI-XVII i XVIII de fusta amb policromia. A l'absis es pot veure la còpia del conjunt del Devallament format per set talles de fusta. Els originals dels segles XII-XIII es conserven al MNAC i al Museu Episcopal de Vic. L'estructura d'aquesta església és el resultat de diverses fases de construcció. Pels treballs arqueològics i de restauració s'ha pogut saber que aquestes quatre fases van ser realitzades entre els segles XI i XII. La primera referència que es té de la vila d'Erill data del 1064, quan els Comtes del Pallars Sobirà van vendre la població i les terres circumdants als comtes del Pallars Jussà.

La segona visita va ser a **SANT JOAN DE BOÍ**. Aquí destaquen el magnífic conjunt de pintures murals que decoraven l'interior de les naus, així com també en el seu exterior. Actualment són còpies, ja que les originals es troben conservades al MNAC. El campanar és de planta quadrada i amb tres pisos d'alçada.

Sant Climent de Taüll

La població de Boí va ser una de les més importants de la vall durant l'Edat Mitjana, ja que hi ha referències que indiquen que estava fortificada pel fet que s'hi han trobat restes de muralla. El poble de Boí, segons documents de venda i bescanvi de terres, data del 1064 i s'esmenta com "ipsa illa de Bogin".

En el nostre recorregut per la Vall de Boí, la propera església que vam veure fou **SANT CLIMENT DE TAÜLL**. En aquesta ocasió la visita va ser guiada per l'Anna Monsó. Potser l'església més emblemàtica per la seva pintura original romànica: el Crist en Majestat de Sant Climent de Taüll (Pantocràtor). Actualment l'original es troba al MNAC, com totes les altres pintures. **Aquí vam poder veure la tècnica innovadora de restitució pictòrica mitjançant reproducció virtual del vídeo mapping per tal de mostrar com eren les pintures de l'església al segle XII.**

La majestuosa imatge es troba a l'absis central del temple. Està assegut a l'arc del cel, amb els peus sobre l'esfera terrestre, beneint amb la mà dreta mentre que a l'esquerra sosté un llibre amb la inscripció "EGO SUM LUX MUNDI"; Jo sóc la llum del món. A cada costat apareixen les lletres Alfa i Omega, la primera i l'última lletra de l'alfabet grec, que simbolitzen que Déu és el principi i la fi.

El 1904 Domènech i Montaner va fer uns quants viatges a la Vall de Boí per tal de documentar i fer un estudi científic sobre la majoria d'esglésies de la zona. Posteriorment, el 1907, l'arquitecte Puig i Cadafalch junt amb historiadors i fotògrafs van començar a interessar-se pel conjunt de pintures murals per tal de donar-les a conèixer i alhora preservar-les. Per tant, es va utilitzar la tècnica del strappo per treure les pintures originals i

Mapping de les pintures del Pantocràtor

Interior Sant Climent de Taüll

portar-les al Museu Nacional d'Art de Catalunya per a la seva conservació.

L'església va ser consagrada el 10 de desembre de 1123, pel bisbe de Roda Barbastre, en Ramon Guillem. Dona fe l'acta de consagració que va quedar documentat en una de les columnes del temple. La torre del campanar segueix les característiques de les torres de la Vall de Boí. Els seus trets principals; l'esvelta planta quadrada de sis pisos amb finestrals. Es pot apreciar la diferència de la part més baixa de l'església, més tosca, que és del segle

XI, amb la part de dalt, que és posterior i que ja és més elaborada.

A l'interior vam poder veure diverses peces originals, com una talla romànica del Crist a la creu, però que no està clavat, per simbolitzar que el Crist està viu. Per finalitzar la visita ens van ensenyar en un vídeo tot el procés de la tècnica del mapping que es va realitzar el 2013.

L'última església de tot aquest conjunt que vam visitar va ser la de **SANTA MARIA DE TAÜLL**. Fou consagrada

Talla romànica del Crist

Panoràmica des de la torre

Santa Maria de Taüll

un dia després que la de Sant Climent, l'11 de desembre de 1123 pel bisbe de Roda-Barbastre, Ramon Guillem. Aquesta acta de consagració esdevé el primer document on se cita l'església de Santa Maria. La trobem situada al centre del poble. Per tant, se suposa que l'assentament de la població es va generar al seu voltant.

Al segle XVIII, a causa de les noves necessitats i a l'estètica del moment, es van dur a terme diverses transformacions en la seva estructura. Però les obres de restauració que es van fer als anys setanta van retornar l'església a la seva aparença original. Aquí es poden admirar també unes magnífiques pintures murals que tal com ens hem trobat en les anteriors esglésies són reproduccions d'algunes de les pintures més representatives, ja que, com hem esmentat abans, les originals estan conservades en el MNAC. En el seu origen l'església estava totalment decorada, incloent-hi les columnes, amb representacions d'escenes bíbliques.

Després d'alimentar l'esperit en haver contemplat aquests espais tan plens d'art i història, tant en el vessant arquitectònic, com de pintura, i en un entorn únic per la bellesa del seu paisatge, vam anar a alimentar el nostre cos al Restaurant Mallador, a Taüll, on vam poder gaudir també d'un dinar força bo amb productes de la terra. Aquest restaurant, ubicat en una bonica casa de pedra, davant mateix -es pot ben bé dir a tocar- de l'església de Sant Climent, va ser un lloc privilegiat per donar per finalitzada la nostra sortida.

Força satisfets per aquesta nova descoberta vam tornar a Barcelona. Esperem que en Manel ens en tingui una altra de preparada per a la propera tardor. ©

Grup davant de Sant Climent de Taüll

PRESIDIARIS EN LA CONSTRUCCIÓ DEL TÚNEL DE MONTCLAR

(1853 - 1861)

Per Ramon I. Canyelles
Monitor Astronòmic Starlight

La visió de la necessitat d'abastir d'aigua les terres de l'Urgell arrenca de lluny en el temps. Probablement la idea que suggerí la necessitat d'aquest rec foren les antigues "segles", o sèquies, àrabs que regaven els camps des de finals del nostre primer mil·lenni. **El primer intent documentat de realització d'un projecte per a la construcció data del 1346, quan el Comte Jaume d'Urgell demana als paers de Manresa els serveis del seu delineant d'aigües, Guillem Catà, per tal d'ubicar els indrets per on hauria de transcórrer el curs.** Sembla que Pere III, el Cerimoniós, nat a Balaguer el 1319, posà interès en el projecte degut al seu coneixement del territori, però aquest projecte quedà en l'oblit. No fou fins al 1506 que, des de Madrid, Carles I, ordenà la construcció de la planimetria del projecte per al canal signant unes Ordenances per a dur-lo a terme. Felip II les amplia i envià

El Canal d'Urgell va ser la gran realització del s. XIX a les Terres de Lleida, la qual significà la conversió en regadiu d'una superfície de més de 76.000 ha. a partir d'una xarxa de 323,45 km. de llera, entre el Canal Principal, el Canal Auxiliar i les quatre Sèquies Principals, s'arribà als 3.200 km. amb la xarxa secundària.

a Martí Joan Franquesa, membre del Consell i Tresorer del Regne, a la zona per resseguir el territori i constatar la viabilitat. Després de tres viatges als anys 1754, 1756 i 1757 amb la feina ja feta, aparegueren altres interessats en executar la construcció. Al veure que l'obra per la que tant havia treballat se li escapava de les mans, Martí Joan Franquesa va decidir que no es faria. No obstant, Felip II no decaigué en la seva voluntat de proveir de rec el territori i veié sortida a través dels monjos de Poblet, sortida que esdevingué inviable degut a la pobresa que assotava l'Urgell en aquell temps, a l'elevat cost d'aquesta infraestructura i la repercussió impositiva dels regants per a la seva posada en servei.

Al 1765 és la Junta de Comerç de Barcelona qui s'interessa per tirar endavant el projecte. El 1769 Josep Lleopart i Tomàs Desport presenten a la Junta un estudi per regar els tres Urgells i desaiugar a Torredembarra, que es va desestimar per sobrepassar els límits pretesos amb un cost inabastable. El 1786 en va encarregar un de nou a l'arquitecte Joan Solé i Faneca, però

Presa del Canal d'Urgell al riu Segre

també aquesta proposta, que a més contemplava com en algun dels casos anteriors la navegació, es va frustrar per l'adveniment de la guerra napoleònica. El 20 d'abril del 1817 s'iniciaven les obres dirigides per Tomàs Solé i Ferrer, fill de Joan Solé, però al 1822 es van paraitzar, sembla que degut als obstacles que presentava el terreny i a la falta de diners. Al 1829 es tornen a iniciar amb un nou projecte de l'arquitecte Antoni Celles i al 1833 es paralitzen a causa de l'inici de les guerres carlines.

El govern de l'estat atorgà dues concessions d'obra, el 1847 i al 1850 i finalment, el 6 de novembre del 1852, la Gazeta de Madrid publicava la Reial Ordre per a l'execució del decret de concessió definitiva de les obres a la Societat Canal d'Urgell, formada per les famílies Girona i Clavé. Sota la direcció de l'enginyer Domingo Cardenal Gandasegui, s'inicien els treballs el 1847 i finalitzaren el 1861; la seva inauguració fou l'any següent. El mes de març del 1862 es va regar la primera finca, la de Tarassó, a Agramunt, propietat de Jaume Mesures.

El canal s'abasteix de les aigües del Segre a la Presa del Canal d'Urgell, partida del Tossal, terme municipal de Ponts, a la Noguera. Allà el Canal Principal, que circula amb la suau inclinació d'un metre de desnivell cada 716 metres de recorregut, inicia el recorregut que després de regar part de les comarques de la Noguera, l'Urgell, les Garrigues i el Segrià al llarg de 144,20 kms, retorna les aigües sobrants al Segre, al terme de Montoliu de Lleida, i travessa al seu pas grans obres d'enginyeria de les quals cal destacar en el Canal Principal els túnels de la Llenquadera, de la Peixera 1 i 2, de Yesares, i el de Montclar; l'aqüeducte soterrat del Senill i l'elevat del Sió, dues obres d'enginyeria excepcionals; la trinxera de la Caserna; el terraplè de Castellserà; les dues cases de comportes després de la presa del Tossal que desvia l'aigua del Segre al canal i les nombroses "casilles" situades a la banqueta al llarg del canal, on els casallaires, que hi residien amb les seves famílies, tenien cura i control del manteniment del tram que els corresponia.

El Canal Auxiliar, construït per l'enginyer Carles Valmanya i Fabra entre el 4 de maig del 1929 i el 18 de juliol del 1932, s'alimenta de les aigües del pantà de Sant Llorenç de Montgai i les evacua a Artesa de Lleida, a la llera del Canal Principal, després d'haver recorregut 76,60 kms. Ambdós canals,

orientats de nord a sud, estan creuats d'est a oest per les 4 sèquies principals.

Dins d'aquesta infraestructura hi té una consideració destacada l'obra d'enginyeria, dissenyada i dirigida per Pere de Andrés Puigdoller, que suposà la construcció del Túnel de Montclar, enclavament de l'Urgell dins de la Noguera, el qual, amb 4.817 metres de recorregut va ser, durant gairebé un segle, el túnel més llarg d'Europa. La muntanya va ser foradada a base de pic i de voladures amb pólvora i els enderrocs eren trets amb coves carregats per mules i presidiaris durant els 8 anys que va durar la seva obertura, des del 3 de novembre del 1853 fins al novembre del 1861. Per a la seva construcció calgueren 4861 peons, 977 presidiaris, 480 paletes, 500 carros, 150 animals de càrrega, a més dels tècnics i el personal de serveis.

Interior Túnel de Montclar

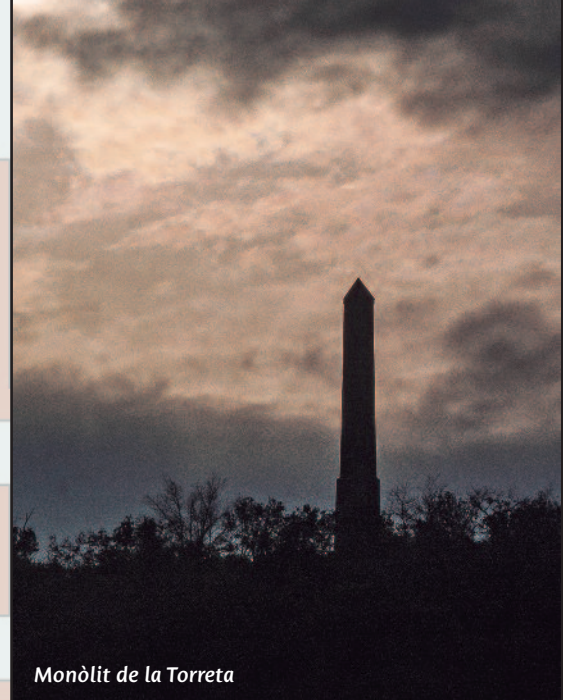
La perforació del túnel, també conegut amb el nom de la Mina de Montclar, es va fer amb molta dificultat a partir de 13 pous al llarg del recorregut, els quals

"Casilla" de Montsonis, prop de l'entrada del Túnel de Montclar

Entrada Mina de Montclar

Monòlit de la Torreta

menaven a la base del túnel. Encara avui, els noms de les partides on estaven situats els pous mantenen la toponímia numèrica, l'U, lo Dos, lo Tres, lo Quatre... Els operaris hi eren davallats de dos en dos i lligats dins d'una cistella penjada d'una corda, per anar a perforar simultàniament des de les bases dels diferents pous, el quals, en algun cas arribaven als 146 metres de profunditat. L'excavació tant dels pous com del túnel no va estar exempta de dificultats degut en uns casos a la duresa de la roca i en altres a les grans filtracions d'aigua, les quals van frustrar la viabilitat de 4 dels pous projectats. **Les condicions de treball eren molt dures i es calcula que en la construcció del túnel hi van morir més de mig miler de persones, principalment presoners.**

Per tal seguir la rectilitat del túnel, al centre del recorregut, a l'exterior, s'hi bastí un monòlit de 8 metres d'alçada al capdamunt de la Serra de la Torreta, que servia de referència per seguir la direcció en què s'ha via d'anar foradant. Aquest monòlit avui està queixalat en la seva part baixa per l'impacte d'un obús durant la Guerra Civil. La darrera unió de trams excavats es va fer el 29 de setembre del 1861.

L'accés al túnel, situat a la vall de Foradada, a pocs metres de l'actual carretera C-26, és a través d'una trinxera de 800 metres de llarg amb una alçada de 18 metres en el seu punt més alt, la boca nord de la mina. El recorregut, totalment rectilini, pren la direcció nord-sud, amb unes dimensions interiors de prop de 6 metres d'amplada per 4 i mig d'alçada. L'evacuació de les aigües se situa a prop d'uns 5 kms. de l'entrada, a la vall dels Coscolls, amb una trinxera que recorre 1.500 metres amb una alçada màxima de prop de 20 metres. La volta interior està totalment revestida amb el material original.

Com hem vist, en la construcció del túnel hi van participar prop d'un miler presidians, tots ells procedents de les presons de Tarragona i de Burgos. Per tal de custodiar aquests reus i protegir enginyers, delinqüents, capatassos i les visites dels alts funcionaris,

es destacaren a l'indret forces de l'exèrcit. La participació dels penats en la construcció d'obres públiques estava regulada per la llei d'Ordenança General de Presidis, del 1834, i la Reial Ordre del 2 de març del 1843.

Joan Puig i Boll, veí d'Agramunt, en un article publicat l'any 1936 escriu que les baralles eren freqüents entre aquella gent i relata el cas explicat pel Sr. Jaume Soler, metge d'Agramunt i Montclar en el que un dels treballadors, al ser baixat amb un cistell per un dels pous de la mina, lligat colze a colze amb un altre company, va abalancar-se pou avall amb la mala fortuna que el company morí i ell solament es ferí un braç, que va haver de ser amputat pel propi Dr. Soler. Fet el judici per el cas, la declaració d'un veí de Montclar fou la de major causa i la que decidí que el tribunal el condemnés. **El condemnat va dir en veu baixa a l'acusador: "...Quan hagi acabat la condemna, compliré amb tu..."**

Després de dos anys al presidi de Ceuta, va fugir i tornà a Montclar per fer efectiva la venjança. En el camí que el Dr. Soler feia quotidianament d'Agramunt a Montclar, sentí uns crits de perdó i de sobte veié a un pagès emparrat a una olivera i al manc amb una destal que li deia: Vinc a matar-te. El metge s'atansà per posar-hi pau. Aleshores l'assassí digué amb cara descomposta: Dr. Jaume, li prego que marxi d'aquí. **"...Encara ressonen en el meu cervell –escriu el metge– aquells crits de la víctima i els horribles cops que produïa la destal al descarregar sobre el coll de l'infeliç camperol, quines paraules de disculpa i de perdó no feren pas efecte en els sentiments d'aquell malvat..."**

La por de no ser víctima d'aquella hiena em retenia en silenci, mentre el deure de ciutadania m'empenyia a portar-me vers el jutge i denunciar al criminal, ja que els dies transcorrien i el crim seguí en misteri.

Finalment el Dr. Soler va posar el cas en coneixement de les autoritats de Balaguer, i l'home fou detingut, processat i condemnat un altre cop. Anys després, de nou en llibertat, capitanejà un escamot de bandolers

*Campament militar i de presoners a Montclar.
Extret de la Reseña, 1916*

i al verificar un repartiment de botí s'originà una forta baralla en la qual assassinà un company. Tot seguit, la resta de la partida, temorosos de córrer la mateixa sort que el company mort, li van llevar la vida.

Malgrat el relleu històric de la participació de presoners en la construcció del túnel de Montclar, aquesta no fou pas l'única obra que requerí de mà d'obra dels

Situat a 800 metres al sud de Marcovau, avui encara es poden veure les ruïnes de l'edifici que albergà el presidi on estaven confinats els reus treballadors al canal.

Un presoner anònim, per tal de mostrar les condicions en què es vivia en el camp de presoners va escriure una composició anomenada Las Coplas del Canal, prou representatives de quin era el sofriment que patien els presoners. Diuen així: *Mil palmos debajo de tierra / madre me encuentro metido / aquí me hallo recludo / arrastrando mi cadena. // Con su garra mala o buena / se me obliga a trabajar / día y noche sin cesar / hasta cumplir la condena / arrastrando una cadena. // Por un lado el capataz / por el otro el cabo de vara / al que chista me lo amarra / como un demonio voraz. / ¡Oh, mundo falaz! / libra a todo mi pariente / y a todo bicho viviente / de venir a este canal / por que aquí lo pasa mal / el cobarde y el valiente. // Con una cuerda agarrado / en un grande cubo metido / de este mundo me despido / y a un abismo me trasladado. // Con el corazón angustiado / sin alegría ni gozo / me arrojo a un profundo pozo / hasta llegar a la mina / donde el hombre allí no atina / y se aflige el mejor moro. // Madre mía de mi amor / aquí me tienen penando / aunque vivo suspirando / rogando estoy por tu vida / y sumergido no olvido / aunque esté agonizando. // Unos tiran de un vagón / otros metidos en cal / y así paga cada cual / su delito y su condena. // Con el hierro en ambas piernas / en vano piden consuelo / y alivio para sus penas. // Aquí los de Aragón, / de Valencia y de Navarra / de Andalucía y Vizcaya / y de toda la nación. // Aquí se paga, señores / el martirio de la cruz / y de un candil a la luz / sufre el hombre sus dolores / y es tratado con rigor / arrastrando una cadena / noche y día sin cesar / hasta cumplir su condena.*

Ruïnes del presidi de Marcovau amb el Castellot i Montmagastre al fons

presidiaris. Al nord-est d'Artesa de Segre, riu amunt, a 700 metres al nord de l'església de Sant Bartomeu del Tossal, encara són visibles les ruïnes d'un altre edifici que ha donat nom a la partida on es troba ubicat: el Presidi. Aquest segon edifici, les ruïnes del qual presenten una estructura rectangular, molt similar a la del presidi de Marcovau, donà recer als reus que treballaren en la construcció del túnel de la Llenguadera. **Al costat oriental d'aquest túnel, a l'altra riba del Segre hi trobem una construcció que porta per nom *Lo Reu* i la partida que l'envolta s'anomena *Pla del Reu*.** ©

Per Bartomeu Bioque
Escriptor i
investigador

CATEDRAL DE BARCELONA ARCA DE LLUM

Els símbols estan replets d'arcans. El símbol, per naturalesa, o és universal o no és tal símbol. Hem triat per a aquest article un símbol universal com és la Catedral de Barcelona, que representa en l'esveltesa, l'elegància i l'harmonia de l'art gòtic tot un tresor de Coneixement i un Art Regi que transporta l'esperit als seus cims més elevats. Diu un vell aforisme que "les pedres parlen i tenen cor".

El picapedrer lleva de la pedra bruta l'element informi, fa d'ella una veritat geomètrica, una norma, una bellesa ordenada segons un prototip universal: així és com martelleja la seva ànima per eliminar-ne allò que és caòtic, artístic i tosc. El paleta coordina matèries disperses i fa amb elles l'habitable de Déu: de caos indeterminat que era, la seva ànima es converteix en el temple de la presència divina, aquest temple el model del qual és l'univers. L'art sagrat està fet per vehicular les presències espirituals; està fet per a Déu, els àngels i els homes alhora.

Diu la tradició que l'apòstol Santiago va arribar a Barcelona per predicar el nou Evangelí. Va fer una creu que va clavar a l'anomenada Muntanya Tàber i allí va donar la primera prèdica. El lloc avui està identificat amb una creu en el terrat de la Catedral, que primer va ser paleo-cristiana, posteriorment romànica i finalment gòtica. Va ser el dia primer de maig de l'any 1298 quan el Bisbe Bernat Pelegrí va traçar amb el seu bàcul els límits del terreny on s'aixecaria la Catedral de Barcelona. Amb aquesta acció delimita el Caos primordial, del món de l'esperit.

LA FAÇANA. Nombres i alquímia

"Déu geometritza o tot està arreglat segons el nombre", són pensaments filosòfics expressats pel gran iniciat Pitàgores.

Si s'observa amb atenció les arquivoltes de la façana de la catedral, veurem que hi ha una sèrie de figures angèliques disposades en formes simètriques a banda i banda de la figura central de l'arc. En el primer arc són set els àngels esculpits, vuit conformen el segon, deu el tercer i onze finalment l'arc exterior. Per completar la sèrie lògica falta el número nou i tot porta a pensar que no és un error de l'artista, sinó que, per contra, va ser expres-

sament deixat així perquè descobrim i investiguem els secrets del nombre nou.

El nombre total de figures angèliques que hi ha en el pòrtic és de setanta-dos, que si se suma cabalísticament es descompon en 7+2, que ens dona una altra vegada com suma el nou. El nombre nou està simbolitzat en moltes tradicions: jueus, gnòstics, egipcis, hinduisme, i taoisme. La tradició ha conservat sempre, en tota època i latitud, les claus del coneixement esotèric. Aquest ha estat transmès de llavis del mestre a oïdes del deixeble o vetllat de tal forma que sent llibre obert per a uns és llibre mut (Mutus Liber) para a uns altres.

El nou és considerat el nombre etern de la immortalitat humana. En el seu grafisme (l'inici de l'espiral), si el nombre sis és la germinació cap amunt, el món espiritual, el nou és la germinació cap a baix, el món material

LA SALAMANDRA. Element Foc

Emmarcant les portes d'entrada de la façana principal trobem un arc com a suport o arrencada dels costats d'un triangle, en cadascun dels seus extrems hi ha dues representacions simbòliques que afirmen la construcció de la catedral en clau alquímica. Ens referim a la salamandra en el vèrtex esquerre i a la sirena en el dret.

La salamandra és una espècie de sargantana de color groc i taques negres que del seu cos segrega una humitat que en estar prop de la calor o del foc li permet suportar-ho més del normal. El Physiologus en referir-se a la salamandra diu que si es fica en un forn s'apaga la flama, i si es fica a la sala de calderes d'una casa de banys les refreda totes.

En ocultisme la salamandra és un esperit elemental del foc, citat des de Paracels, que l'anomena Vulcanidas, fins als llibres sagrats hindús que la col·loquen sota el domini del déu del foc, Agni. En el tercer dia de la Creació, Déu separa les aigües superiors de les inferiors. Aquest procés ja es refereix a l'alquímia. **La salamandra de la nostra catedral ens està**

indicant precisament aquest element de l'Obra.

LA SIRENA. Element Aigua

Si la salamandra es relaciona amb el foc, la sirena ho és amb l'aigua. D'aquesta forma visible van deixar el seu signe els constructors; dos elements irreconciliables foc i aigua, en contínua lluita, que han de ser transmutats en un tercer element que és al seu torn el resultat: la sal dels filòsofs.

Es diu que les ondines poden presentar-se en forma de nimfes. Viuen en els llacs i rius, sota les aigües del qual dansen al moment en què algú s'ofega. Això dona me-

sura de la seva índole maligna i perillosa, contraposada al seu aspecte generalment plaent i seductor. Paracels diu que quan una ondina engendra un fill mal format li neix una sirena. Sedueixen els navegants per la seva bellesa i la dolçor dels seus cants. Una vegada seduïts els porta a la mort.

La sirena de la catedral porta com a cua dues serps enllaçades en forma de vuit.

LA PORTA DE SANT IU

Aquesta porta de la catedral, orientada al nord, manté elements romànics procedents de l'antiga Seu. La construcció del temple és el reflex terrestre de la Ciutat Celeste i les seves quatre parts o casernes es corresponen cadascuna d'elles amb un punt cardinal en la seva orientació temporal i espacial. El Nord és el fred i l'hivern, de l'altra banda s'indica sempre la lluita.

La constel·lació que avui marca el Nord rep el nom d'Óssa (faig aquesta precisió perquè en altres ocasions es va conèixer amb nom diferent) per la qual cosa resulta evident que els mestres constructors coneixien perfectament aquest símbol en reflectir l'escultura del cavaller pelut, armat de maça i lluitant contra un animal mitològic: el griu.

Entre els celtes, el senglar i l'ossa simbolitzaven el poder espiritual i el poder temporal respectivament. En la lle-

genda de Merlí i Artur, el senglar és representat pel mag, que segons el relat jeu adormit per la potència femenina en el bosc de Brocelàndia. Aquest bosc en la seva arrel bro o bor, equival al nom de senglar. Artur és el rei que representa el poder temporal. Etimològicament procedeix del gal·lès arth, del cèltic artos i del bretó arzh (que és nascut de l'ós), és el prototip de la casta guerrera i al mateix temps és el Nord per al seu poble, la seva guia i el seu protector.

L'arrel Bereg- Berenguer està associada als reis Os-Ossa igual que els reis "peluts". com Guifré el Pelós.

Hi ha referències històriques d'un Sant Iu, el Piadós, que era Bisbe de la Catedral de Chartres a França. Era famós per la seva saviesa i algunes cròniques relaten que recorria descalç, acompanyat per nens, com en un joc, el laberint dibuixat en les llosetes del terra de la catedral.

LES GÀRGOLES. Entre els monstres i les llegendes

En les construccions i manifestacions de l'art religiós les gàrgoles són el símbol de forces demoníaques i monstruoses que han estat sotmeses pel món espiritual. Podríem afirmar que és cert en un percentatge elevat, però de vegades el missatge ha estat sublimat justament per expressar com, una vegada vençut el mal, la virtut, que és l'oposat, es manifesta. Això ocorre precisament en les gàrgoles de la Catedral de Barcelona, on juntament al costat, compartint lloc i espai, apareixen el mico i el lleó, l'unicorn i l'òliba, i un llarg etcètera.

En l'Edat Mitjana després de la Bíblia, el llibre més difós

era el *Phisiólogus*, i fins i tot els nens coneixien el significat del bestiari. En ell es representen animals tel·lúrics, aquàtics, aeris, ignis, monstres i híbrids. Els animals han representat en tots els mites i cultures un paper importantíssim.

L'UNICORN. “La Veritat és coneguda per la seva pròpia simplicitat”

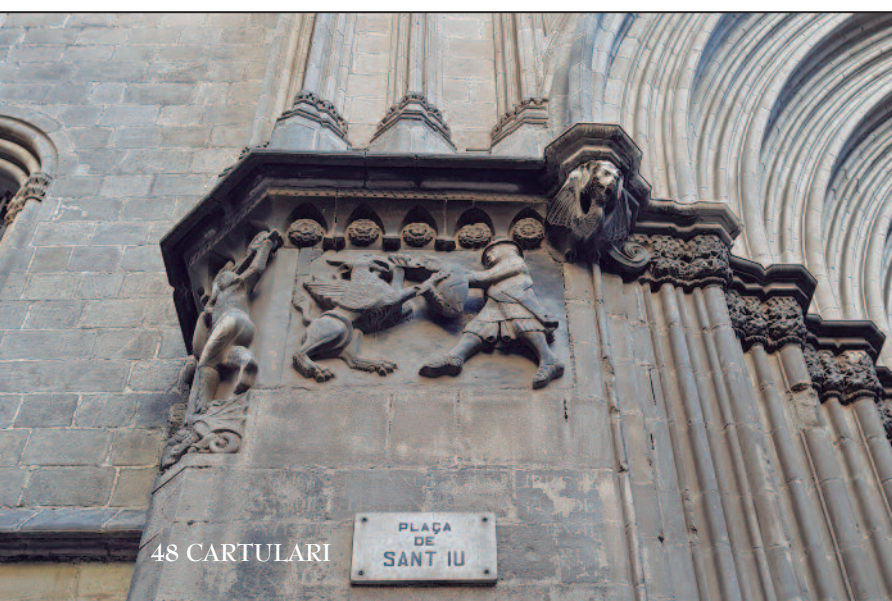
Proper a la porta del Sant Iu i mirant en direcció a la propera Santa Maria del Mar, trobem la gàrgola d'aquest meravellós animal mitològic, que segons els bestiaris és un animal amb cos de cavall i una banya a la meitat del front. Diuen també que el seu bram retronjava com el tro, que mossegava com un lleó i que podia empalar tres elefants amb la seva banya.

Hi ha un altre atribut de l'unicorn. Viu al costat d'un gran llac d'aigües pures i cristal·lines on tots els altres animals s'acosten per beure. Però arriba la serp i enverina les aigües. Quan els animals noten el verí, s'aparten i esperen que arribi l'unicorn. Quan arriba, entra a l'aigua i amb la seva banya fa el senyal de la Creu; aleshores el verí es fa inofensiu, i tots els animals hi beuen.

EL GRIU

El trobem en el costat esquerre de la porta de Sant Iu lluitant contra un guerrer amb armadura, escut i espasa.

En la simbologia, el griu és un animal mitològic amb cap i plomes d'àliga cos i urpes de lleó i de vegades cua de serp. En una de les representacions més antigues que se'n coneixen, n'apareixen dues en el llindar del palau de Senaquerib, rei d'Assíria (704-681 a. de C.), bevent d'una copa de licor diví.

En l'alquímia, és l'emblema de la unió de les dues naturaleses, el guardià de l'or hermètic, un vigilant constant. La seva presència marca el llinar que cap profà pot traspasar.

Al costat de la primera imposta, a la qual m'he referit, torna a aparèixer el griu, lluitant contra un cavaller armat d'espasa amb escut, casc i armadura. I és que l'autèntica tradició és inalterable al pas del temps; primer lluita contra el guerrer cèltic i després contra el cavaller de la Pobra Milícia de Crist. **Com ja vaig indicar en altres ocasions, la lluita és a mort, contra un mateix.** Qui aspiri al triomf ha de ser amo de les seves pròpies emocions, de tots els seus processos mentals i moure's conscientment al món de les causes naturals.

EL CLAUSTRE. “Condueix-me de les tenebres a la Llum”

Generalment els claustres de les catedrals gòtiques són quadrats o, com en aquest cas, rectangular. El rectangle amb freqüència és un símbol de matèria terrenal, del cos i de la realitat. Representa la unió del terrestre amb el diví, de la terra i el cel.

En tots ells hi ha tres elements molt significatius. El primer, la sala capitular on s'acordava els aspectes ordinaris per al bon funcionament de la comunitat, el lloc sagrat on cada monjo feia confessió pública de tots i cadascun dels seus defectes.

El segon element és el pou, font o sortidor que comunica els tres ordres còsmics: cel, terra i inferns i tres elements: aire, terra i aigua. És el mirall on l'Iniciat veu reflectida diàriament la seva veritable imatge. **L'aigua és símbol de regeneració, per això, abans d'entrar en el temple en nombroses tradicions són necessàries les ablucions rituals.**

El tercer element és l'arbre o columna. Aquesta representa l'eix del món, símbol de les relacions entre el terrestre i el celestial, ja que enfonsa les seves arrels en el sòl i eleva les seves branques al cel. Al mateix temps és símbol de l'arbre de la vida que està en el Paradís i en la Jerusalem Celeste, de la qual el claustre és un model.

LES OQUES. El color Blanc

Dins del claustre destaquen immediatament per la seva

cia d'obrir-se a una nova vida. Enrere van quedar lluites i afanys, errors i decepcions i tornem a trobar-nos amb una nova oportunitat.

Per la porta de Santa Eulàlia franquegem l'entrada al recinte sagrat. La porta està flanquejada per dues columnes d'origen corintò-bizantí en la qual hi ha representacions de vicis en la part esquerra i de símbols de vida en el costat dret. D'aquesta manera hi ha representacions de sirenes, galls dindis, cocodrils, basiliscs i altres animals del bestiar, així com les pinyes, magranes, roure i acant; símbols vegetals aquests que fan referència a la immortalitat,

manifestació sonora i cromàtica, les oques que correten alegrement en el recinte sagrat. La presència d'aquest animal és freqüent, per les relacions que van establir els constructors entre l'oca i alguns aspectes de l'Art.

L'angle dels dits índex i anular de la mà humana quan s'obren és igual que l'angle exterior de la pota de l'oca; 40° graus, la qual cosa permet la divisió del cercle en nou parts iguals. Aquest nombre 9 està repetit en diverses ocasions en el joc de l'oca.

El joc de l'oca, que ha travessat els temps fins a arribar als nostres dies, té correspondències numèriques, geomètriques, psicològiques i cosmològiques que exclouen qualsevol tipus d'atzar. **Aquest joc és objecte d'interpretació esotèrica, que el considera com un laberint i una compilació dels principals jeroglífics de la Gran Obra.** El secret d'aquest joc són les diferents alternatives o obstacles i les possibles combinacions aritmètiques. En el seu recorregut, que és numèric i simbòlic, hi ha perills, laberints, presons, mort i també ajudes.

En honor dels martiris de Santa Eulàlia són tretze les oques que hi ha en el claustre i en realitat el propi nombre indica la clau. Aquest arcà és el de la mort, la mort psicològica que porta a la immortalitat.

En certes tradicions s'utilitza el llenguatge argòtic, artgòtic, per a la transmissió de la clau.

El color blanc en el procés alquímic succeeix al negre i és símbol de purificació, de l'estat celeste. Apareix en la nit primordial la blanca coloma de l'Esperit Sant, el blanc més blanc. No hi ha generació sense corrupció, no hi ha vida sense mort.

EL TEMPLE.

L'ingrés en la Llum

Des del claustre, que és el ventre matern, ens preparem per a l'ingrés en la llum. El claustre és el temps de reflexió, la cambra obscura, l'oportunitat que té cada essèn-

a l'amistat, a la fraternitat i a la força.

La primera impressió que es troba qui penetra en el temple és la llum. Aquesta té tantes escales i variacions cromàtiques com qualsevol altra manifestació que pugui ser captada sensorialment, però no podem oblidar que hi ha sentits de percepció extrasensorials que s'alimenten d'un altre tipus d'impressions. Per a l'home dessacralitzat i sensual aquestes percepcions no traspassen el seu nivell de consciència. **No obstant això, en uns altres temps, quan l'home tenia desenvolupat el sentit espacial, podia distingir dos terços del nombre total de tonalitats de color que existeixen en tot l'univers.**

Si considerem la Catedral com un element viu a imatge i semblança de l'home, els vitralls tenen l'equivalent dels txakres, veritables finestres de l'ànima. Ambdues realitzen el procés de la transmutació ja que les energies creadores en el cas dels txakres i la llum en els vitralls han estat elevades d'escala. Els txakres s'alimenten amb hidrògens subtils que han rebut un procés de refinament i sublimació. **La llum del Sol que penetra a través dels vitralls els converteix en veritables mandales i en una veritable simfonia cromàtica.**

EL COR

En el cor del temple la pedra es revesteix de fusta noble, càlida i bellament tallada; aquest és un espai on ressonen els càntics sagrats i només eren accessibles a l'Iniciat.

El cor és un amplificador de vibracions, un condensador de corrents tel·lúrics de la terra (les serps o Wouiwres) i les forces còsmiques del macrocosmos. Els fidels busquen el sagrat amb la raó, els iniciats, en el cor, estan al nivell de la intuïció, de la visió directa, inefable.

Hildegarda Von Bingen deia que el cor era el pit de l'home. **Al centre del cor es troba el punt anomenat Pedra dels Morts, un lloc de descàrrega de les energies vitals.** Per això es deixaven en aquest lloc els difunts du-

rant tres dies perquè les seves restes d'energia vital fossin absorbides per la Mare Terra i l'esperit pogués abandonar el cos amb facilitat.

L'ALTAR

Els altars estan orientats a l'Est, que és el punt on sorgeix la llum del Sol que il·lumina l'absis, l'altar i arriba al recorregut mentre que la resta de la nau roman en fosc, en l'ocàs. La llum penetra per la rosassa de la façana i il·lumina la nau, el transepte i avança cap a l'altar, que és l'Absolut, allò que tot ho absorbeix. El recorregut de la llum en el temple convida a la reflexió.

En la tradició cristiana l'altar es construeix en pedra per simbolitzar a Pere, la pedra fonamental, i a Crist, la pedra angular. La pedra bruta, negra, deforme que veïem en el sortidor del claustre s'ha transformat en la pedra cúbica perfecta.

Sobre l'altar destaca el got sagrat on es produeix la transmutació del vi en sang. És el símbol del Sant Grial que va contenir la sang del Crist.

PUNT MESTRE

Els celtes anomenaven Wouiwres, tant a les serps que es

EL PAPA LLUNA

A la catedral de Barcelona hi ha una clau de volta bastant original ja que hi ha representat un "papa heretge". En efecte, en temps del bisbe Sapera, un dels que més va contribuir a la seva construcció, aquest es va fer esculpir al costat del Papa pel qual sentia gran estima; i així apareix Sapera al costat de Beneditte XIII, aquest amb el seu escut i els atributs de Pontífex. Conegut com "el Papa Lluna" va ser triat a Avinyó, la ciutat francesa on es va produir el Cisma d'Occident, i encara que ell va tenir una actuació noble per evitar enfrontaments entre els interessos contraposats, finalment va ser depositat unilateralment. Quan va morir el seu protector, Martí l'Humà, Pedro de Luna es va refugiar al castell templari de Peniscola, on va morir amb més de noranta anys.

A la catedral va establir al segle XV el que es coneix com el l'impòt sur, el registre dels matrimonis de la diòcesi i que subsisteix actualment. I des d'Avinyó, el 5 de setembre de 1401, promulga una butlla papal per la qual els sis hospitals que llavors existien a Barcelona es fusionen en un de sol que es va dir "Hospital de Santa Creu" i que avui és una fenomenal institució: l'Hospital de Santa Creu i Sant Pau.

llisquen per la terra, com als corrents subterranis que avui coneixem com a corrents tel·lúrics. Aquests corrents tel·lúrics travessen justament aquells llocs que des de temps remots coneixien els nostres avantpassats com a centres magnètics, on les energies del cosmos i de la terra conflueixen. A manera de gegantesques agulles d'acupuntura assenyalaven amb menhirs i dòlmens aquests punts que són veritables voràgines de força. Els menhirs assenyalaven punts de fecunditat per a homes i animals mentre que els dòlmens eren per a l'esperit.

Entre l'Altar i el Cor es troba el que anomenarem el Punt Mestre, el lloc des d'on el Mestre d'Obres dirigeix la construcció. Sol coincidir amb el centre geomètric de

l'absis, fora del presbiteri. Coincideix exactament amb l'encreuament dels rajos del Sol en les seves sortides i posades en els equinoccis i els solsticis. Un lloc altament energitzat que ens ajudarà a restituir els nostres valors físics, mentals i espirituals.

*Un punt hi ha en el Cercle,
que en el Quadrat i el Triangle es col·loca.
Coneixes tu aquest punt? Tot sortirà bé!
No el coneixes? Tot serà en va! ©*

Visita a la Catedral de Barcelona 10 de febrer de 2018.

EQUILIBRI PSICOFÍSIC

Per Àngel Gordon
Escriptor i investigador

CULTURA DE LA MENT

LA MEMÒRIA DE LES LLISTES

Si jo li digués a vostè cent paraules, qualssevol que fossin, i si després li manés que les repetís per ordre, després d'haver-les sentit una sola vegada, vostè pensaria que li demano alguna cosa impossible.

I no obstant això, vostè arribarà a ser capaç d'una exhibició de memòria com aquesta, i de moltes altres més extraordinàries encara, si m'escolta amb atenció. Assistia el poeta Simònides a un banquet quan un dels seus amics va manar que el cridessin perquè sortís de la sala del festí. mentre xerraven fora, el sostre

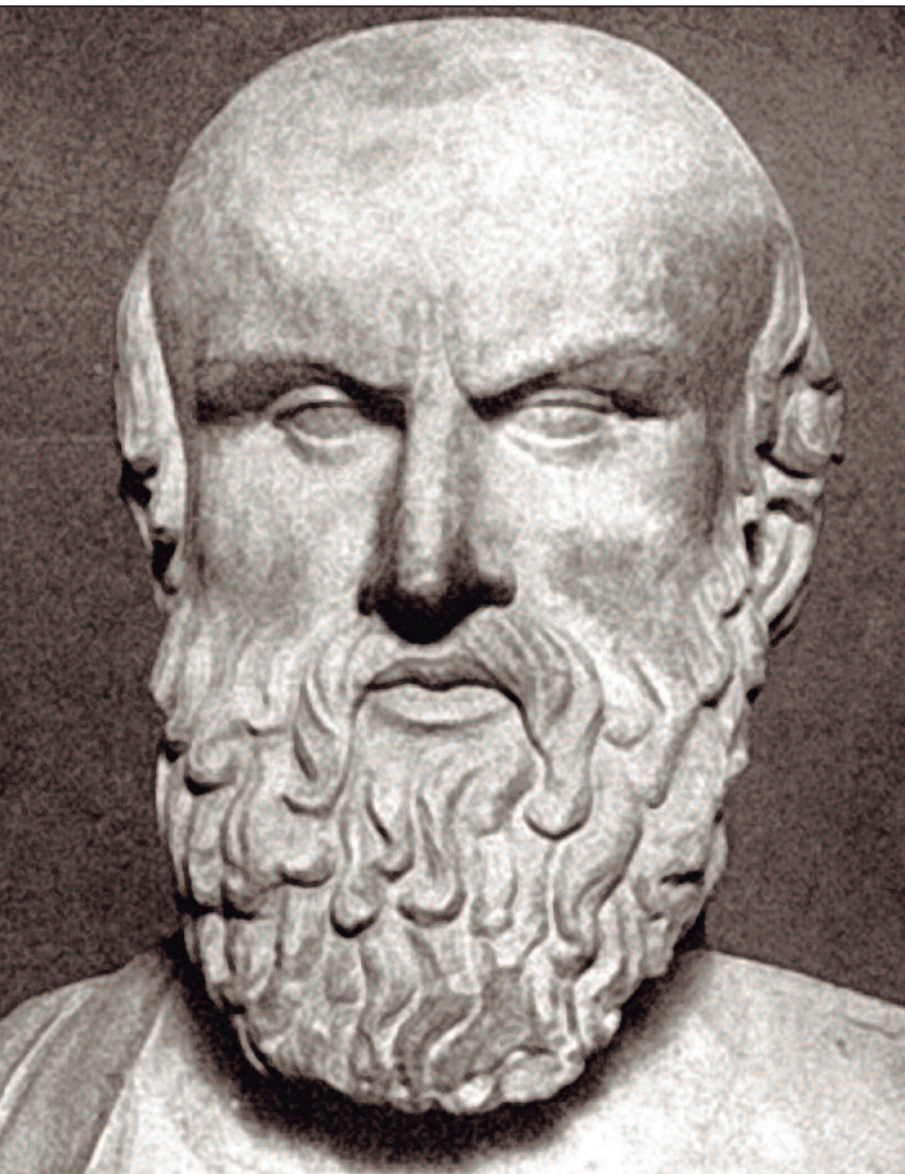
de l'estança es va enfonsar i aixafà a tots els comensals de manera tan horrorosa que cap d'ells va poder ser reconegut pels seus parents. **Simònides, no obstant això, va aconseguir identificar a cadascun dels seus companys de taula pel lloc que en aquesta ocupaven.**

A aquest succés, que data de fa vint-i-cinc segles, es remunta l'origen de la topologia, de la qual es van servir tots els grans enginyosos de l'antiguitat, particularment Ciceró i Quintilià. Les lleis del pensament i de l'encert han estat les mateixes en totes les èpoques.

Examineu vostè l'habitació en què es troba i numereu les seves diferents parts en l'ordre següent:

- 1r - la porta,
- 2n - el racó que es troba a la dreta segons s'hi entra,
- 3r - la paret següent,
- 4t - el racó següent,
- 5è - la paret que es troba enfront de la porta,
- 6è - el racó següent,
- 7è - la paret que segueix,
- 8è - el racó següent,
- 9è - el sostre,
- 10è - el terra.

Simònides

Ara vol retenir una llista de deu objectes qualssevol, posem per exemple:

- 1- cadira,
- 2- gavany,
- 3- ram de flors,
- 4- termòmetre,
- 5- taronja,
- 6- fusell,
- 7- làmpada,
- 8- perfum,
- 9- campana,
- 10- lleó.

Mentalment, col·loqui'ls un a un i ordenadament, en els deu sublocs de la primera llista. Per exemple:

- 1r - la cadira davant de la porta,
- 2n - el gavany en el racó següent,.....
i així successivament.

Tercer.- designar un objecte a partir de la indicació del seu nombre.

Quart - designar el nombre d'un objecte donat.

El curiós és que podrà vostè repetir aquest exercici amb objectes diferents i utilitzant els mateixos sublocs o subdivisions de la seva cambra, sense que es produeixi cap confusió.

Ara sap vostè la manera de retenir deu paraules. de la mateixa manera en retindrà cent, si ha anat amb compte de preparar-se cent sublocs, repartits de deu en deu, en l'ordre indicat més amunt, en deu habitacions que li siguin perfectament conegudes, destinant sempre tal habitació -la primera- als objectes que van dels nombres 1 a 10 inclusivament, i tal altra -la segona- destinada sempre als objectes que porten els nombres 11 a 20 inclusivament, i així de forma successiva.

El meu mètode de localització li serà molt valuós, li permetrà gravar en la seva ment les coses que hagi de

Les imatges es formen de pressa i es retenen fàcilment. llavors vostè podrà sense cap dificultat:

Primer.- recitar la llista d'aquests objectes en ordre directe (anant del primer a l'últim).

Segon.- després, en ordre invers (de l'últim al primer).

fer, els treballs que hagi d'executar, les cites que hagi programat. Aquest mètode serà una llibreta oberta a tot moment, una ploma sempre disposada a escriure. **Ho assimilarà vostè alhora que es diverteix, i en poquíssim temps en traurà un benefici prodigiós.** ©

Racones de Barcelona

Jardins del Baluard i Portal de Santa Madrona

Un dels racons de Barcelona que val la pena visitar tot fent una passejada és els jardins del Baluard, que es troben dins del Portal de Santa Madrona.

Per Lluïsa Goberna

Estan ubicats al costat de les Drassanes, a tocar a la muralla del segle XIV, a l'avinguda del Paral·lel. **El Portal de Santa Madrona és l'únic que es conserva de l'antiga muralla medieval.** Entre el 1319 i el 1387 fou Pere III el Cerimoniós qui va fer construir aquest tram de la muralla.

El Baluard de Santa Madrona va ser posterior, entre 1775 i el 1776, i fou construït per tal de defensar-se dels enfrontaments amb els francesos i carlins, així com dels constants atacs corsaris.

La llegenda explica que pels voltants del segle X, a causa d'un fort temporal, uns comerciants francesos, que duïen les relíquies de Santa Madrona, a Marsella

per vendre-les, van haver de desembarcar a Barcelona. Quan va passar la tempesta i amb l'impediment de tornar al vaixell junt amb les relíquies, van decidir deixar-les a Barcelona. **A partir d'aquest fet comença a la capital catalana una gran devoció per la santa, que es convertí en patrona dels mariners.** Es pot veure una escultura de la santa damunt del portal que porta el seu nom.

Els Jardins del Baluard han restat tancats al públic durant molts anys, fins al 2015, quan es van obrir al públic en unes hores i dies concrets. Són uns jardins plens d'encant, per passejar-hi una estona en un entorn tranquil i ple de vegetació.

Hi ha l'afegit que hi trobareu l'Associació de Recreació Històrica La Coronela de Barcelona.

L'objectiu d'aquesta associació és la de recuperar la història militar i protocol·lària de la ciutat de Barcelona per treure-la de l'oblit i recuperar aquestes tradicions militars i d'autodefensa, que van ser una de les més admirades d'Europa. **Mitjançant grups de recreació històrica es reviu i honoren els milicians de La Coronela de Barcelona que van lluitar en defensa de les llibertats catalanes, fins als fets de l'11 de setembre de 1714,** així com una constant feina d'investigació i divulgació històrica per tal de no oblidar tots aquells que van lluitar per les nostres llibertats.

Tots els integrants van vestits amb reproduccions exactes dels uniformes que vestien els milicians el 1714. Tanmateix les banderes insígnies. Participen també, en dates senyalades, en diversos esdeveniments, celebracions, desfilades, etc. Aquesta associació gestiona i custodia aquest espai emmurallat.

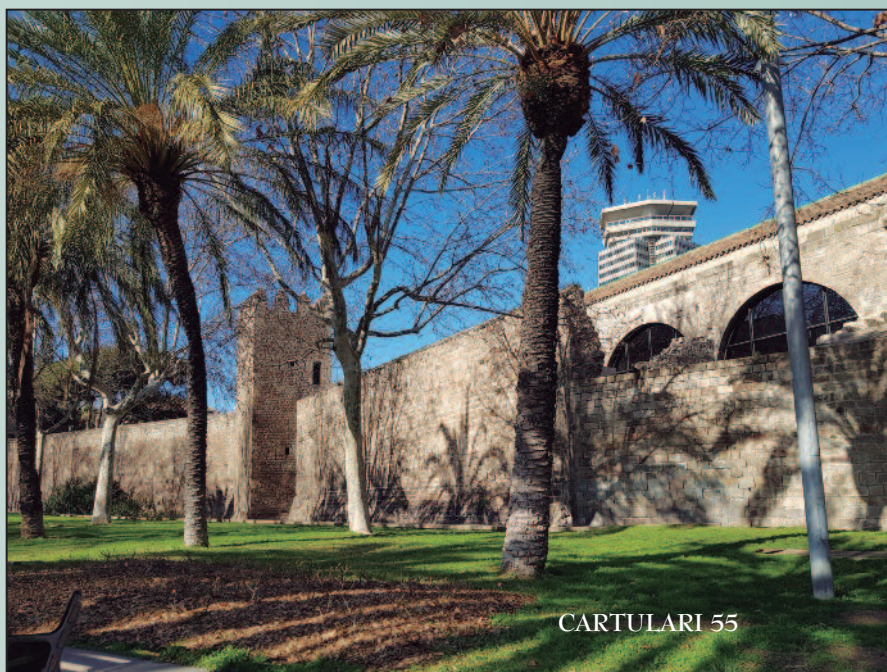
La Coronela va ser una institució que va néixer durant el conflicte de la Guerra de Successió que durà des del 1705 fins al 1714, durant el regnat de Carles III, que va ser qui la va instaurar.

En principi va ser una Milícia Civil, hereva d'altres tradicions i organitzacions de defensa a l'Edat mitjana, però amb un nou model polític i diferenciat de les anteriors medievals. La Coronela va arribar a ser una milícia responsable, amb deures i obligacions, de protegir les portes i defenses de la ciutat.

La Coronela es convertí en el temps en una institució militaritzada amb un armament de qualitat que li proporcionà la Corona. Estava dotada de banderes i uniformes propis i s'organitzava amb batallons i companyies. **El Conseller en Cap, comandà la institució amb el grau de coronel. La Coronela esdevé un cos permanent per la defensa de la ciutat.**

Els Jardins del Baluard es poden visitar el primer, tercer i quart diumenge de mes. Des de les 11 fins a les 14 h. L'entrada és gratuïta. ©

Àngel Gordon Hipnòleg Clínic

Què podem aconseguir amb la
Hipnosi clínica?

1. Eliminar l'addicció al tabac i altres addiccions
2. Alleujar trastorns afectius
3. Ansietat i depressió
4. Tractament de dolors crònics i fibromiàlgia
5. Millorar defenses de persones que reben quimioteràpia
6. Induir al somni a persones que pateixen d'insomni
7. Tractament indicat per a obesos que volen perdre pes

Avui al segle XXI
"La Hipnosi clínica"
és clau per solucionar
"els teus problemes"

C/Bailén, 169, pral. 3a
08037 Barcelona
Tel. i Fax 934 592 255

C/ Canonge Dorca, 4, 1r
17005 Girona
Tel. 630 051 601

angelgordonlions@hotmail.com

xevi
xivi
xovi
xuvi

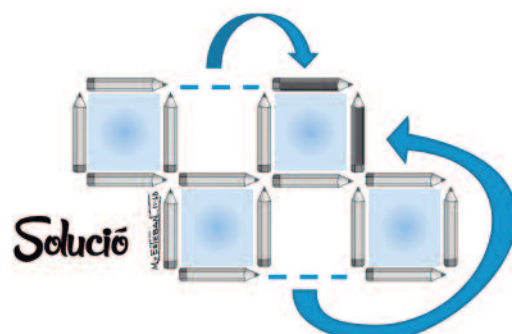
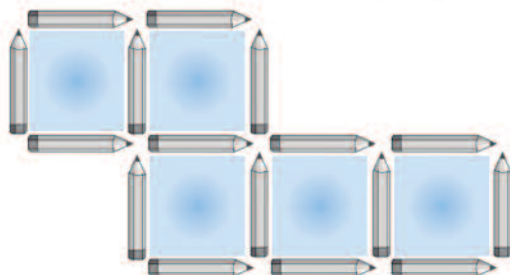
Quadrats misteriosos

Per realitzar aquest senzill truc tan sols preciseu l'ajuda d'escuradents, llapis, els pals d'un gelat, llumins o cigarrets. Amb qualsevol d'aquests instruments heu de formar cinc quadrats sobre una taula, disposats exactament tal i com indica el dibuix.

El joc consisteix en apostar-vos una copa amb algun amic que demostrï la seva capacitat d'observació. Aquest col·lega ha de ser capaç de canviar de lloc, sense pensar-ho massa, dos peces de les escollides perquè, en lloc de cinc quadrats,

en resultin quatre. Aquests quatre quadrats hauran de ser tots iguals i tocar-se en algun dels seus vèrtexs. Perquè el joc funcioni no pot quedar cap peça solta, ni un quadrat separat del grup.

La solució és ben senzilla i el resultat bastant sorprenent davant d'ulls aliens. S'han d'aixecar dues de les peces Intermitges perquè els quadrats quedin encadenats de forma consecutiva. Memoritzeu el croquis (la il·lustració) i no perdeu mai l'aposta.

El passat 23 de maig de 2018 es va tornar a obrir al públic el Mercat de Sant Antoni de Barcelona, després de quasi nou anys d'obres. També s'han remodelat els carrers de l'entorn per fer-los més agradables als vianants, tant per passejar-hi com per seure als nous bancs que s'han habilitat junt amb uns espais verds.

Durant les obres es van localitzar les restes del fossat amb la muralla i contraescarpa del Baluard de Sant Antoni, que actualment es poden contemplar en un espai obert. Més endavant està previst de museïtzar un tram de la Via Augusta romana, trobada també a les excavacions.

Aquest històric mercat va ser inaugurat l'any 1882 i va ser el primer que es va construir fora de les muralles.

Manel Esteban
 Il·lustrador,
 Dissenyador gràfic,
 Ninotaire, i més .....
 amb tècniques diverses.
 639 465 310
 www.manelesteban.com

XXXI TROBADA DE CAMPANERS
 Revista del VIII Rallye Castelldefels
 Fira d'Artés
 Sant Jordi
 La gran festa de Sant Jordi

